

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Історико-юридичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

**291 Б Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та
регіональні студії**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня *магістр*

**Міжкультурний діалог між Україною та Китаєм в контексті сучасних
глобалізаційних процесів студента Короля Сергія Петровича**

Науковий керівник:

Кучменко Елеонора Миколаївна
доктор історичних наук, професор

Рецензенти:

Козир Алла Володимирівна, доктор
педагогічних наук, професор;
Кириленко Сергій Олексійович,
кандидат історичних наук, доцент

Допущено до захисту Завідувач
кафедри _____

(посада) (підпис) (дата) (Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра

Метою роботи є дослідження проблематики міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм задля визначення перспектив подальшого розвитку у контексті сучасних глобалізаційних процесів. Об'єктом дослідження визначено процес розвитку міжкультурного діалогу. Предметом роботи є дослідження міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм в контексті сучасних глобалізаційних процесів. В роботі викладені теоретичні засади дослідження концепту міжкультурного діалогу, зосереджено увагу на визначенні сутності поняття та виконано огляд проблематики формування міжкультурного діалогу у контексті сучасних глобалізаційних процесів. З'ясовано, що міжнародні відносини використовують глобалізацію для досягнення своєї мети: розуміння культур; а інтеркультуралізм представляє контакт між культурами і матеріалізується в наявність активного та продуктивного діалогу між ними. У результаті оцінки історичного розвитку та сучасного стану міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм підсумовано, що китайсько-українські відносини мають багаторічну історію, у якій виділено 3 окремі періоди формування міжкультурного діалогу. Визначено, що значних змін українськокитайський міжкультурний діалог зазнав протягом 2022 року у контексті російсько-української війни. Серед проблемних аспектів розвитку міжкультурного діалогу між Китаєм та Україною виділено залежність від геополітичних викликів та глобалізаційних тенденцій, заморожування розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм внаслідок позиції Китаю у російсько-українській війні, що не дозволяє Україні розглядати Китай як партнера у стратегічних перспективах. Підсумовано, що розвиток українськокитайських відносин погіршується через підтримку Китаєм росії, що у значній мірі ускладнює формування підґрунтя для розвитку подальшого міжкультурного діалогу між країнами. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 65

найменувань. Зміст роботи викладено на 82 сторінках друкованого тексту, включаючи 4 таблиці, 16 рисунків, 3 додатки.

ABSTRACT
of qualifying work for obtaining a master's degree

The purpose of the work is to study the problems of intercultural dialogue between Ukraine and China in order to determine the prospects for further development in the context of modern globalization processes. The object of research is the process of intercultural dialogue development. The subject of the work is the study of intercultural dialogue between Ukraine and China in the context of modern globalization processes.

The work outlines the theoretical foundations of the intercultural dialogue concept study, focuses on defining the essence of the concept, and reviews the issues of forming intercultural dialogue in the context of modern globalization processes. It was found that international relations use globalization to achieve its goal: understanding cultures; and interculturalism represents contact between cultures and materializes in the presence of an active and productive dialogue between them. As a result of the assessment of the historical development and the current state of the intercultural dialogue between Ukraine and China, it was concluded that the Chinese-Ukrainian relations have a long history, in which 3 separate periods of the intercultural dialogue formation are distinguished. It was determined that the Ukrainian-Chinese intercultural dialogue underwent significant changes during 2022 in the context of the Russian-Ukrainian war. Among the problematic aspects of the development of intercultural dialogue between China and Ukraine determined the dependence on geopolitical challenges and globalization trends, the freezing of the development of intercultural dialogue between Ukraine and China due to China's position in the Russian-Ukrainian war, which does not allow Ukraine to consider China as a partner in strategic perspectives. It is concluded that the development of Ukrainian-Chinese relations is deteriorating due to China's support for Russia, which greatly

complicates the formation of the basis for the development of further intercultural dialogue between the countries.

The work consists of an introduction, three main sections, conclusions, a list of used sources, which contains 65 names. The content of the work is presented on 82 pages of printed text, including 4 tables, 16 figures, 3 appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ	9
1.1. Сутність поняття міжкультурного діалогу та його основні характеристики ..	9
1.2. Огляд проблематики формування міжкультурного діалогу у контексті сучасних глобалізаційних процесів	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ	30
2.1. Історичне тло започаткування міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм	30
2.2. Сучасні напрямки розвитку міжкультурного діалогу в українсько-китайських відносинах	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ	55
3.1. Процеси глобалізації та їх вплив на двосторонні відносини між Україною та Китаєм	55
3.2. Перспективні напрями розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм	64
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність дослідження. Події 2022 року потребують приділення значної уваги посиленню діалогу між культурами, який стає основою для подальшої інтеграції економік та націй на шляху до сталого розвитку світу. Сьогодні безпековий ландшафт світу розхитаний загрозами численних військових конфліктів на фоні широкомасштабного вторгнення росії. У центрі Європи відбувається жорстоке військове протистояння між російськими загарбниками та українськими захисниками. У багатьох регіонів посилюються національні конфлікти та виникають короткострокові військові сутички або політичні протистояння, наприклад, Вірменія та Азербайджан, Південна та Північна Корея, Китай та Тайвань, Сербія та Косово тощо.

Після Другої світової війни багато народів та націй знайшли примирення через міжкультурний діалог. Це відновило довіру людей у той час, коли вони, зв'язані своїми національними культурами, все ще жили в страху перед війною. Пізніше діалог означав узгодження ефективної спільної здатності діяти з повагою до національної ідентичності кожної держави та потреб її громадян. Зусилля, яких доклали держави, щоб зрозуміти інших, зіграли вирішальну роль у прогресі, якого світ досяг сьогодні. У діалозі між народами основним принципом є розуміння, що всі культури є рівними і кожна має право на повну повагу до своїх особливостей. Але повага до інших не означає автоматичного прийняття будь-якої культурної практики, особливо якщо вони відірвані від контексту, який породив їх. Міжкультурний діалог не має сенсу, якщо визнання рівності між культурами не супроводжується визнанням того, що кожній людині має бути надано рівний доступ до основних прав.

Звичайно, людські суспільства охоплюють весь спектр із нескінченною різноманітністю оригінальних, особливих характеристик. Сьогодні постає потреба розглядати цивілізацію як таку, що охоплює багато аспектів життя: культурні та наукові, філософські, духовні, економічні, політичні, соціальні, освітні, екологічні тощо. І міжкультурний діалог обґрунтовує концепцію цивілізації як множинного, але універсального явища. Зважаючи на це, діалог

між цивілізаціями не є і не повинен бути інструментом політичного діалогу у вузькому сенсі, націленим лише на боротьбу за короткострокові інтереси. Якщо громадянське суспільство дійсно сприймає діалог між культурами, міжкультурний діалог може сформувати передумови, на якому дружній політичний діалог може приносити зиски у економічній та фінансовій площині, у співпраці у соціальній сфері, розробках та наукових дослідженнях тощо, чим забезпечувати синергетичний розвиток різних культур.

Розвиток міжкультурного діалогу із Китаєм сьогодні для України має важливе значення, насамперед, у частині необхідності зміни позиціонування китайської держави щодо російсько-української війни ХХІ ст. Китай після широкомасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. (та у 2014 р), проголошує, що займає нейтральну позицію, не допомагаючи Україні, і утримуючись від відкритої підтримки росії. У той же час така позиція для України містить значні загрози через вагомість впливу Китаю у східному регіоні, у тому числі і на російську федерацію. Крім того, пересічні китайці сприймають Україну в контексті російських наративів, тому Україні необхідно активно розвивати міжкультурний діалог, щоб у китайському суспільстві існувало розуміння автентичності української нації та її безумовне історичне право на незалежність. Ці процеси наразі відбуваються у західних суспільствах, які поступово починають сприймати українців як окрему націю, відрізняючи їх від росіян. Цей процес світового визнання української ідентичності та посилення необхідної для України співпраці із Китаєм потребує сьогодні додаткового вивчення міжкультурного діалогу між країнами задля формування перспективних напрямів його розвитку. Тож вивчення проблематики міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм в контексті сучасних глобалізаційних процесів є **актуальним** та потребує всебічного дослідження.

Щодо досліджень сучасного розуміння концепту міжкультурного діалогу, то слід зазначити, що ця проблема відбита у працях численних вітчизняних та

зарубіжних науковців, серед яких необхідно відмітити наступних: Лісовий В. С., Євтух В., Саковська Т., Мітькіна О., Брига Е., Овсянкіна Л. А., Ковальчук Н. Д., Кучменко Е.М. та інших.

Роботи наведених науковців загалом зосереджуються на дослідженні історичного розвитку подій, передумов та чинників формування міжкультурного діалогу між окремими народами та країнами. У той же час, незважаючи на значні здобутки у цій сфері, політична та воєнна напруженість сьогодні зростає після загострення російсько-української війни із лютого 2022 року. Досягнення у частині міжкультурної інтеграції сьогодні у певній мірі можуть бути знівельовані через зміну розкладу сил у світі внаслідок активної фази російсько-української війни, у тому числі за рахунок посилення впливу Китаю в країнах Азії, у тому числі пострадянських, та зниження ролі росії у геополітичних конструкціях. Тому сучасні реалії ставлять об'єктивну необхідність активного проведення наукових досліджень розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм в контексті сучасних глобалізаційних процесів.

Об'єкт дослідження – процес розвитку міжкультурного діалогу.

Предметом роботи є дослідження міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм в контексті сучасних глобалізаційних процесів.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження проблематики міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм задля визначення перспектив подальшого розвитку у контексті сучасних глобалізаційних процесів.

Відповідно до обраної мети роботи визначимо наступні завдання для дослідження:

- визначити сутність поняття міжкультурного діалогу та його основні характеристики;
- оглянути проблематику формування міжкультурного діалогу у контексті сучасних глобалізаційних процесів;

- вивчити історичне тло започаткування міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм;
- встановити сучасні напрямки розвитку міжкультурного діалогу в українсько-китайських відносинах;
- визначити процеси глобалізації та їх вплив на двосторонні відносини між Україною та Китаєм;
- узагальнити перспективні напрями розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм.

У кваліфікаційній роботі використані наступні **методи дослідження**: критичний аналіз літературних джерел щодо теми роботи; ретроспективне вивчення, періодизація та хронологічний аналіз теми дослідження; синтезу та дедукції, узагальнення при визначенні перспективних напрямів розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм.

Інформаційною базою дослідження стали літературні джерела, спеціальні монографічні й періодичні джерела, Інтернет-ресурси, Звіти та огляди міжнародних організацій, Інтернет-сайти, новинні ресурси тощо.

Практичне значення дослідження визначається тим, що отримані результати можуть бути використані студентами, вченими, аспірантами, докторантами для вивчення сутності міжкультурного діалогу і проблематики його розвитку в українсько-китайських відносинах.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел з 65 найменувань і додатків. В першому розділі роботи визначено теоретичні засади дослідження концепту міжкультурного діалогу; у другому розділі проведена оцінка історичного розвитку та сучасного стану міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм; в третьому розділі визначено проблемні аспекти та перспективи подальшого розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм. Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 82 сторінках друкованого тексту, включаючи 4 таблиці, 16 рисунків, 3 додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ

1.1. Сутність поняття міжкультурного діалогу та його основні характеристики

Наше культурне середовище швидко змінюється і стає все більш різноманітним. Культурне розмаїття, у свою чергу, є важливою умовою людського суспільства, спричинене транскордонною міграцією, претензіями національних та інших меншин на окрему культурну ідентичність, культурними наслідками глобалізації, зростаючою взаємозалежністю між усіма регіонами світу та прогресом інформації та засобів комунікації. Все більше і більше людей живуть у «мультикультурному» нормальному середовищі і змушені керувати власною різноманітною культурною приналежністю. Культурне розмаїття також є економічним, соціальним і політичним плюсом, який необхідно розвивати та належним чином управляти. З іншого боку, збільшення культурного розмаїття породжує нові соціальні та політичні виклики. Культурна різноманітність часто викликає страх і неприйняття. Стереотипи, расизм, ксенофобія, нетерпимість, дискримінація та насильство можуть загрожувати миру та самій суті місцевих і національних спільнот. Діалог між культурами, це різновид дипломатії, і є найдавнішим і найосновнішим способом демократичної розмови, є протиположним до неприйняття та насильства. Його мета полягає в тому, щоб людство могло жити разом мирно та конструктивно в мультикультурному світі та розвивати почуття спільності та приналежності [55].

У Раді Європи міжкультурний діалог розуміється як відкритий і шанобливий обмін думками між окремими особами, групами з різним етнічним, культурним, релігійним і мовним походженням і спадщиною на основі взаємного

розуміння та поваги [64]. Такий діалог безсумнівно веде до глибшого розуміння глобального сприйняття іншого. У цьому визначенні «відкритий і шанобливий» означає «заснований на рівній цінності партнерів»; «обмін думками» означає будь-який тип взаємодії, який виявляє культурні особливості; «групи» означає будь-який тип колективу, який може діяти через своїх представників (спільнота, асоціації, народи); «культура» включає все, що стосується способу життя, звичаїв, вірувань та інших речей, які передавалися поколіннями, а також різні форми художньої творчості; «світосприйняття» означає цінності та способи мислення [55] і є складовою дипломатії.

В. С. Лісовий, міжкультурний діалог визначає як діалог культурно відмінних людських груп і спільнот, який націлено на взаєморозуміння, відвернення й попередження конфліктів. У той же час сприймання інших культур визначається як шлях до розуміння себе та культурного взаємозбагачення. Міжкультурний діалог може стосуватися ширших і вузких культурних спільностей; найширші з них – цивілізації, тобто західна, східна, китайська, арабська тощо. Фундаментальною передумовою міжкультурного порозуміння автор визначає поцінування культурної різноманітності світу, орієнтація на збереження будь-якої самобутньої культури. Крім агресивної експансії однієї культури проти іншої, у сучасному світі серйозну загрозу збереженню культурної різноманітності світу вбачають у глобалізації, яка поєднує позитивні (зокрема універсалізація прав людини, об'єднання всепланетарних зусиль для відвернення екологічних криз) та негативні (наприклад, загроза культур. різноманітності світу) аспекти. Тому співвідношення універсальних цінностей і цінностей, закорінених в самобутніх культурах, є однією з гострих проблем, пов'язаних з глобалізацією. Серед вузких культурних традицій найважливішими є національні. Нації відрізняються ступенем культурної однорідності (гомогенності) та різнорідності (гетерогенності). Міжкультурний діалог між націями зазнає модифікацій залежно від того, чи відбувається він між спорідненими національними культурами чи такими, що належать до культурно

віддалених цивілізацій. Крім того, міжнародний міжкультурний діалог може наражатися на труднощі у випадку історично успадкованих відмінностей, які стосуються рівня зрілості (модернізації). Складніше досягти продуктивного діалогу між бездержавними націями і тими, які були панівними й до яких ці бездержавні входили. Найгостріші дискусії стосуються оцінки політичного аспекту цих взаємин. Основною метою міжкультурного діалогу мають бути зміни в масовій свідомості у напрямку пошанування культур. різноманітності світу та захисту будь-якої самотньої культури, існування якої під загрозою [7].

Тож, міжкультурний діалог повинен поширюватися на усіх рівнях, які представлені на рис. 1.1.

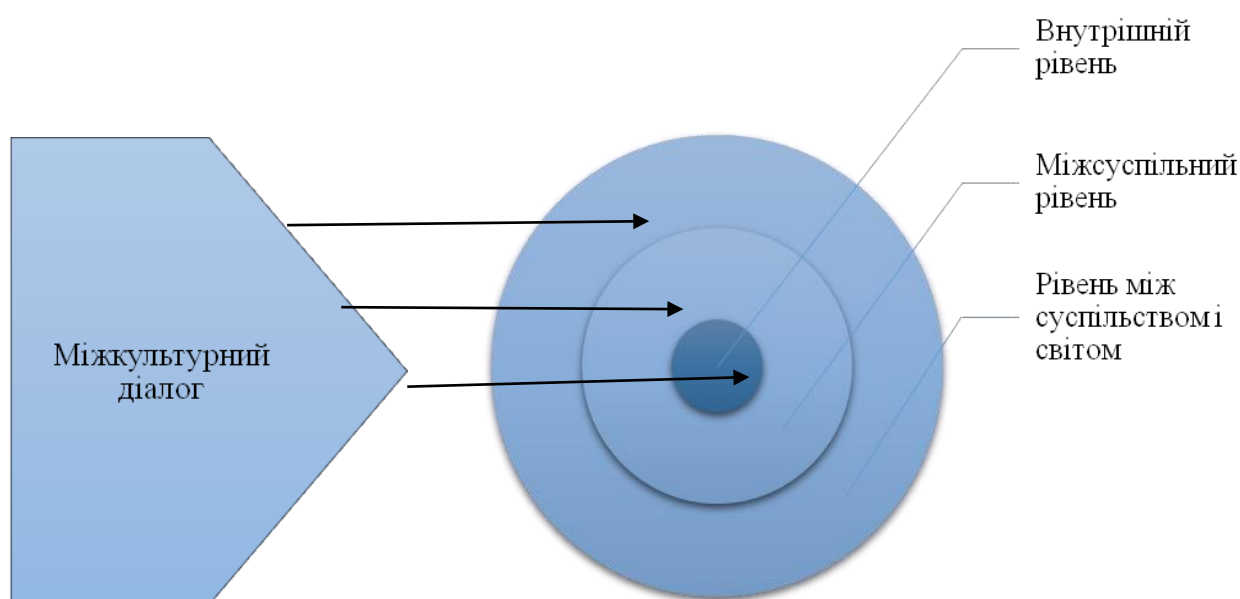

Рис. 1.1. Сфери охоплення суспільних зв'язків міжкультурним діалогом
Джерело: складено автором на основі [64]

В Україні одним із перших до розгляду феномена міжкультурного діалогу в контексті толерантності, зокрема, міжетнічної, звернувся Інститут етнічних, регіональних та діаспорознавчих студій, який за підтримки ЮНЕСКО 2001 року

скликав міжнародну конференцію «Міжрегіональний діалог у Європі: 2001 рік і на перспективу», на якій дискутувалися питання міжкультурної взаємодії [41].

В. Євтух, осягаючи концептуальне наповнення змісту поняття «міжкультурний діалог» як у теоретичному контексті, так і в реаліях практик полікультурних, поліетнічних країн, зазначає, що необхідно рахуватися із багатогранною наповненістю й різновекторною дією силового поля феноменів, які узагальнюються під ключовими термінами, котрі окреслюють якісні характеристики акторів цього діалогу, а саме: етнічні, культурні, релігійні, лінгвістичні маркери тих, хто безпосередньо чи опосередковано бере участь у діалозі. Крім цього автор зауважує, що для усвідомлення складності феномена міжкультурного діалогу слід визначитися в можливостях осягнення проявів сутності якісних характеристик такого суспільного явища, як культура. Цьому процесові суттєво може сприяти розуміння наповнення самого його змісту, а це можливо, як вважають фахівці, за умови проникнення в розуміння так званих культурних кодів, розшифрування цих кодів, які, власне, й складають зміст поняття культура [3].

Т. Саковська зазначає, що в умовах розвитку сучасного суспільства, де нерідко трапляються непорозуміння чи й навіть конфлікти на підґрунті культурних непорозумінь, все більшого значення приділяють встановленню та підтриманні міжкультурному діалогу, а саме цілісності та взаємозв'язкам, відкритості й прозорості, толерантності у сприйнятті інших культур та народів [14].

У Європейському Союзі міжкультурний діалог розглядається як інструмент допомоги європейським громадянам і всім, хто живе в Європейському Союзі, в набутті знань і ставлень, які дозволять їм мати справу з більш відкритим і складнішим середовищем [32]. ЄС розглядає міжкультурний діалог у якості політичної цілі та структури освітніх програм, цілями чи підходом яких є міжкультурне навчання. Тому міжкультурний діалог і міжкультурне навчання є двома різними, неконкуруючими, взаємозалежними

та взаємопов'язаними поняттями. Крім того, освітні підходи та програми, в яких можна знайти цілі міжкультурного діалогу, можуть не мати «міжкультурного» як явного виміру: міжконфесійний діалог, залучення культурних меншин (наприклад, ромів), освіта миру та вирішення конфліктів, освіта прав людини, глобальна освіта [24].

У політичній мові термін «міжкультурний діалог» досі має лише розширене визначення. У загальному розумінні мета міжкультурного діалогу полягає в тому, щоб навчитися мирно і конструктивно жити разом у мультикультурному світі та розвинути почуття спільності та приналежності. Міжкультурний діалог також може бути інструментом запобігання та вирішення конфліктів шляхом посилення поваги до прав людини, демократії та верховенства права [55].

У дослідженні О. Митькіної відзначено, що міжкультурний діалог як поняття є багатогранним та забезпечує використання терміну в різних контекстах та площинах, починаючи від особистих взаємин між людьми і до глобальної міжцивілізаційної взаємодії [9, с. 325]. На основі аналізу та узагальнення наукових публікацій автором виділено шість груп основних трактувань поняття міжкультурного діалогу (рис. 1.2)

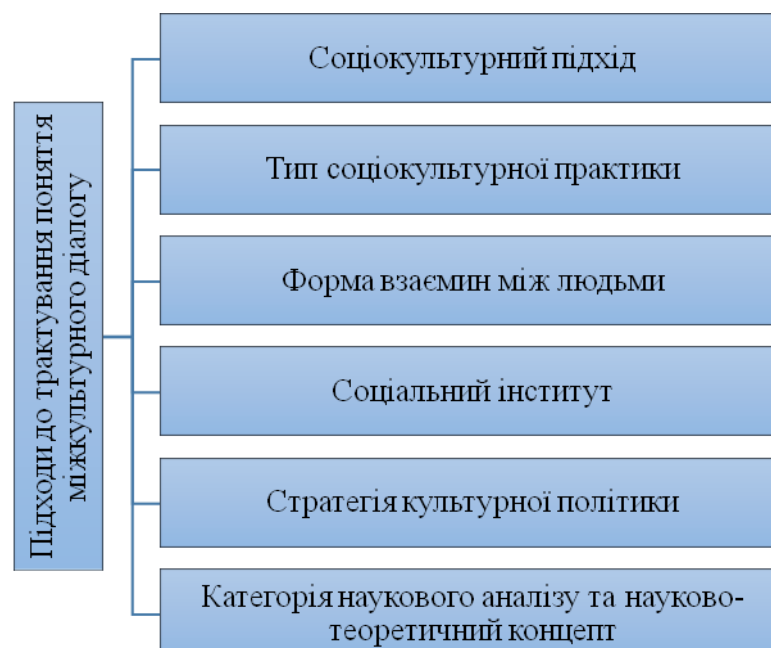

Рис. 1.2. Підходи до трактування поняття міжкультурного діалогу

Джерело: складено автором на основі [9, с. 325-326]

Отже, відповідно до шести основних підходів міжкультурний діалог можливо трактувати як:

1) соціокультурний процес, спрямований на розширення міжкультурних комунікацій у сучасному світі на принципах відкритості, високого ступеню поваги культурних (у тому числі релігійних) розходжень і культурної спадщини, толерантності;

2) тип соціокультурної практики взаємодії людей, що дає підстави для їхнього спільного проживання в умовах різноманіття культур, цивілізацій, різного релігійного досвіду й культурних традицій і зміцнення взаєморозуміння між людьми шляхом визнання загальних етичних стандартів і універсальних людських цінностей;

3) форма взаємин (комунікацій) між людьми, заснована на толерантності, довірі, відкритості до співробітництва, що сприяє досягненню взаєморозуміння, виявленню загальних цінностей і змістів, що у процесі свого розгортання може трансформуватися в різні форми взаємодії суб'єктів – від позитивно емоційно забарвленого спілкування до раціонально вивірених форм комунікацій;

4) соціальний інститут, що забезпечує національну безпеку й сприятливу стабілізацію соціокультурної ситуації – стійкий розвиток у контексті інтенсивних і всеосяжних трансформацій, що відбуваються у всьому світі;

5) стратегія культурної політики різних суб'єктів, що володіють різними рівнями компетенції й зацікавлених у досягненні позитивного результату міжкультурної взаємодії; стратегія, заснована на усвідомленій і цілеспрямованій діяльності, що забезпечує умови рівноправності, рівності, справедливості й терпимості у відносинах між людьми, захист прав людини й основних свобод;

б) категорія наукового аналізу й науково-теоретичний концепт, що дозволяє вивчати процеси міжкультурної взаємодії у дискурсі розвитку демократії і становлення громадянського суспільства, що виступають домінантою сучасних міждисциплінарних досліджень [9, с. 326].

Міжкультурний діалог призначений для виконання наступних цілей (рис. 1.3).

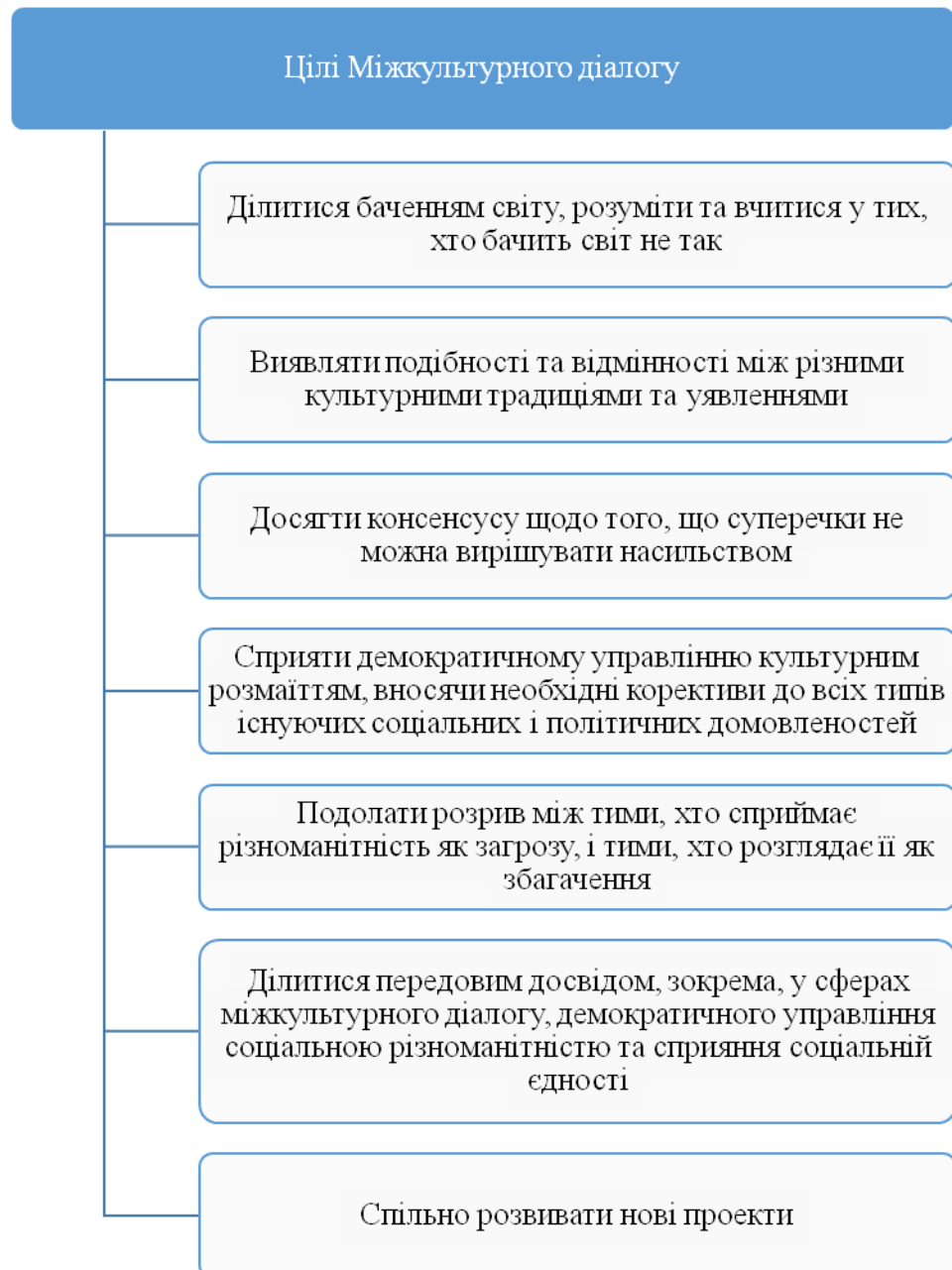

Рис. 1.3. Цілі міжкультурного діалогу

Джерело: складено автором на основі [55].

Таким чином, цілі міжкультурного діалогу полягають у розумінні різного бачення світу, виявленні подібності та відмінності різних культурних традицій, досягнення консенсусу, демократизації управління культурним розмаїттям, подолання розривів, обмін передовим досвідом, спільному розвитку проектів.

Справжній змістовний міжкультурний діалог формується за рахунок сприятливих чинників, які складають шість важливих умов (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Базові умови для формування змістовного міжкультурного діалогу

Джерело: складено автором на основі [55].

Тож, умови формування змістовного міжкультурного діалогу повинні бути виконані з самого початку або досягнуті в процесі, і передусім полягають у:

- досягненні рівної гідності усіх учасників;
- добровільному вступі в діалог;

- складі мислення (з обох сторін), що характеризується відкритістю, цікавістю та відданістю, а також відсутністю бажання «перемагати» в діалозі;
- готовності розглядати як культурні подібності, так і відмінності;
- наявності мінімального рівня знань про відмінні риси своєї та «чужої» культури;
- здатності знаходити спільну мову для розуміння та поваги культурних відмінностей.

Сприяння міжкультурному діалогу сприяє збереженню та просуванню прав людини, демократії та верховенства права.

Більшість конфліктів виникає через нетерпимість, яка часто спричинена незнанням. Різноманітність світу сприяє збагаченню досвідом обміну та вивчення відмінностей, досвідом, який може сприяти мирному співіснуванню між народами [20]. Міжкультурний діалог передбачає обмін ідеями та відмінностями з метою глибшого розуміння різних точок зору та практик. За даними ЮНЕСКО, міжкультурний діалог сприяє соціальній згуртованості та допомагає створити середовище, сприятливе для сталого розвитку [40].

Університети та вищі навчальні заклади мають унікальну здатність сприяти міжкультурному діалогу, оскільки вони є центрами знань і дискурсу. Молоді люди хочуть будувати суспільства, засновані на справедливості, соціальній справедливості, інклюзії та спільному майбутньому, що вимагає інклюзивного соціально-економічного зростання на основі демократичних та інклюзивних систем управління, а також поваги до верховенства права та основних прав і свобод, включаючи культурне розмаїття. Молоді люди можуть відігравати вирішальну роль у просуванні міжкультурного діалогу та міжкультурного розуміння, а також вони можуть допомагати формувати соціальне, економічне, політичне та культурне життя своїх громад і країн [20].

Виклики для побудови міжкультурного діалогу включають: розвиток міжкультурної компетентності, сприяння міжконфесійному діалогу та примирення суперечливих спогадів. Міжкультурний діалог вимагає

міжкультурної компетенції – здатності ефективно та належним чином взаємодіяти з тими, хто відрізняється мовною та культурною ознакою. Міжконфесійний діалог є вирішальним виміром міжнародного взаєморозуміння, а отже, вирішення конфліктів. Нерозуміння та незнання релігії посилюють напругу. Різні спогади були джерелом багатьох конфліктів протягом історії. Різні форми інституційного збереження та передачі пам'яті, як правило, втілюють альтернативні погляди на минуле, кожна зі своєю логікою, протоколами та перспективами. Існує потреба в продовженні роздумів над способами встановлення справжнього міжкультурного діалогу сьогодні. Це включає розвиток відповідних навичок, підтримку ініціатив і мереж усіх видів і залучення багатьох нових учасників [39].

Концептуальні підходи до вивчення міжкультурного діалогу, як важливого чинника міжнародних відносин і одного з пріоритетних напрямів зовнішньої та внутрішньої політики багатьох країн, ґрунтуються на трьох основних аспектах:

- 1) теорія багатовимірності;
- 2) динамічність;
- 3) взаємозалежність процесів [9, с. 327].

Такий підхід передбачає необхідність здійснення аналізу взаємодії основних складових цього явища, глибокого розуміння як їх окремих частин, так і взаємозв'язків, які породжують єдину систему. Для розуміння проблеми міжкультурного діалогу важливим є вивчення не лише поняття культури, а й процесу взаємодії культур, а також психологічних та соціологічних чинників. Адже міжкультурний діалог виступає полісуб'єктним явищем, так як одночасно здатний об'єднувати кілька учасників, серед яких можуть бути окремі особистості, громадські об'єднання, держави тощо [9, с. 327].

Крім цього необхідно розділити два відмінних підходи щодо вивчення міжкультурного діалогу, а саме:

– інструментально-прагматичний, який полягає у з'ясуванні характеру безпосереднього спілкування та діяльності осіб у сторонньому середовищі. За

таким підходом процес комунікації розглядається як практичний контакт різних культур, ефективність якого визначається рівнем адаптації ініціаторів до культури іншої сторони;

– когнітивний підхід, який полягає у вивченні зміни в культурі, які виникають у результаті взаємодії з іншою культурою. За таким підходом міжкультурний діалог досліджується як безперервний розвиток взаємодії з метою досягнення взаєморозуміння, покращення якості спілкування, де важливе значення має зміна ставлення сторін до культурних відмінностей [9, с. 330].

У процесі діалогу неминучим є взаємовплив між учасниками, який відбувається в різних площинах: психологічній, соціальній, політичній та інших. Відповідно, в процесі діалогу між культурами виникає певний взаємозв'язок, який формується на «точках дотику», фіксує відносини та сприяє їх розвитку. В процесі розвитку діалогу, як підтвердження активності зв'язків та ефективності точок дотику, породжується взаємодія. Надалі, в залежності від розвитку подій, виникають інші категорії у міжкультурному діалозі, наприклад взаємозбагачення, як процес сприйняття та розуміння «чужого», а можливо і запозичення кращого та більш прийняттого по відношенню до власної культури [9, с. 330].

Таким чином, діалог між культурами є давнім та основним способом досягнення розуміння між різними культурами, який засновано на розумінні відмінностей та їх прийнятті. Визначення поняття міжкультурного діалогу надається різними міжнародними організаціями та розуміється як відкритий і шанобливий обмін думками між окремими особами, групами з різним етнічним, культурним, релігійним і мовним походженням і спадщиною на основі взаємного розуміння та поваги. Міжкультурний діалог має три рівні поширення: усередині суспільства, між суспільствами та між суспільством і світом. Україна активно долучається до міжнародних ініціатив щодо розгляду феномену міжкультурного діалогу. Важливим є встановлення та підтримка міжкультурного діалогу через цілісність, взаємозв'язки, відкритість, толерантність і прозорість у сприйнятті

інших культур й народів. Загалом поняття міжкультурного діалогу є багатограним та використовується у різних площинах, а в його трактуванні науковці зосереджуються на шести основних підходах: соціокультурному, як соціальну практику, як форму взаємин, як соціальний інститут, як стратегію культурної політики та як категорію наукового аналізу та науково-теоретичний концепт. Міжкультурний діалог дозволяє досягти такі цілі як розуміння різного бачення світу, виявлення подібності та відмінності різних культурних традицій, досягнення консенсусу, демократизація управління культурним розмаїттям, подолання розривів, обмін передовим досвідом, спільний розвиток проектів.

1.2. Огляд проблематики формування міжкультурного діалогу у контексті сучасних глобалізаційних процесів

Одним із найяскравіших явищ нашої епохи є мобільність громадян і народів між країнами та континентами. Причини цих міграційних потоків численні та різноманітні, але, як правило, великомасштабні переміщення людей спричинені ворожістю певного соціального, політичного чи економічного середовища [22]. Обізнаність і розуміння, які приносить міжкультурний діалог, розглядаються як засоби примирення та толерантності, а також як запобігання конфліктам і забезпечення інтеграції та згуртованості суспільства [24].

Цікавим у цьому аспекті є досвід міжкультурного діалогу ЄС, в рамках якого узгоджуються цілі різних держав та урядів. Починаючи з 1993 року, коли Перший саміт глав держав і урядів у Відні [34] підтвердив, що культурне розмаїття характеризує багату спадщину Європи і що толерантність є запорукою відкритого суспільства, Рада Європи розпочала кілька дій, спрямованих на розвиток міжкультурного діалогу. Серед них прийняття Рамкової конвенції про захист національних меншин (1995 р.) [35], заснування Європейської комісії проти расизму та нетерпимості [54] та початок

Європейської молодіжної кампанії проти расизму, антисемітизму, ксенофобії та нетерпимості («Всі різні – усі рівні») [33]. 2000-ті роки дали новий поштовх для міжкультурного діалогу, що привело до запровадження Декларації про стратегію розвитку міжкультурного діалогу Ради Європи, ухваленої міністрами культури в 2005 році, яка пропонувала підготувати Білу книгу про міжкультурний діалог [19]. У 2006-2007 роках молодіжний сектор Ради Європи організував, у партнерстві з Європейською комісією та Європейським молодіжним форумом, Європейську молодіжну кампанію щодо різноманітності, прав людини та участі, використовуючи той самий логотип успішної організації All Different All Equal, кампанія яка стартувала 10 років тому. У результаті цього політичного процесу у 2008 році міністри закордонних справ Ради Європи запустили Білу книгу про міжкультурний діалог, якій передували широкі консультації з громадянським суспільством. Цей документ є важливою віхою в політиці міжкультурного діалогу в Європі, і його нова версія була опублікована в 2010 році. Крім того, як продовження, у 2011 році Парламентська асамблея опублікувала Рекомендацію 1962 (2011) щодо релігійного виміру міжкультурного діалогу [24].

Відповідно до процесу в рамках Білої книги, у 2008 році вимір міжкультурного діалогу також було включено до Декларації «Майбутнє молодіжної політики Ради Європи: Порядок денний 2020», яка прийнята 10-11 жовтня 2008 року у м. Києві, прийнятої міністрами, відповідальними за молодь 49 країн Європи, у тому числі і Україною [56]. Міжкультурний діалог включено до пріоритету «Спільне життя в різноманітних суспільствах», де наголос також приділяється запобіганню та управлінню конфліктами, постконфліктному примиренню, підтримці молодих біженців, шукачів притулку та переміщених осіб, а також просуванню глобальної солідарності та співпраці.

Генеральний директорат з питань демократії Ради Європи ініціює кілька програм з міжкультурного діалогу в молодіжному секторі та за його межами. Зокрема, Центр «Північ-Південь» [52] проводить програму з міжкультурного діалогу, включаючи наступні аспекти: міграція, жінки як агенти змін у середземноморських суспільствах, ЗМІ як інструменти діалогу, зміцнення

демократичних процесів і прав людини в євро-середземноморському регіоні. Нарешті, конференція міжнародних неурядових організацій (CINGO) також працювала над цією темою та опублікувала Інструментарій CINGO для проведення міжкультурного діалогу [44].

Ініціативи із посилення міжкультурного діалогу у Європі здійснює Рада Європи, яка сприяє міжкультурному діалогу також з огляду на запобігання конфліктам і примирення, Європейський Союз насамперед зосереджується на розвитку міжкультурної обізнаності та розуміння людей з огляду на європейське громадянство та мобільність. Незважаючи на те, що ініціативи ЄС щодо міжкультурного діалогу в основному спрямовані на побудову згуртованого суспільства всередині ЄС, вони також сприяли міжкультурному діалогу між європейцями та рештою світу, відкриваючи програму фінансування молоді для третіх країн, а також запускаючи такі ініціативи, як політичний діалог ЄС-Китай щодо культури, започаткований разом з Міністерством культури Китаю в 2009 році, який став початком Року молоді ЄС-Китай у 2011 році та Року міжкультурного діалогу ЄС-Китай у 2012 році [24].

Світовою проблематикою міжкультурного діалогу активно займається ЮНЕСКО, відзначаючи, що культури взаємозалежні, а культурне розмаїття є джерелом сили та трансформації для людства. Тільки разом людство здатне впоратися із спільними проблемами, щоб побудувати більш рівноправний, інклюзивний і стійкий світ. У глобалізованому все більш взаємопов'язаному світі спілкування між культурами стало важливішим, ніж будь-коли. Щоб знайти рішення для глобальних проблем, таких як нерівність, дискримінація, гендерне насильство та переміщення, людство повинно посилити можливості для розуміння та співпраці. Це потребує реального натхнення та солідарності [63].

Наші суспільства продовжують стикатися зі значними проблемами. За даними Міжнародної організації праці із березня 2021 року по березень 2022 року інфляція зросла більш ніж удвічі, що зробило вартість життя вищою та

невизначеною [38]. Через пандемію COVID-19 ще майже 100 мільйонів людей зараз живуть менш ніж на 1,90 долара США на день, що підвищило глобальний рівень бідності з 7,8% до 9,1% [31]. З початку 2020 року 1 з 2 жінок повідомила, що зазнавала прямого чи непрямого насильства, зокрема в Інтернеті, де також зросли кіберзалякування та переслідування [49]. У зв'язку з цим складним міжнародним ландшафтом суспільство повинно зміцнювати можливості для розуміння культур один одного. У цьому сенсі міжкультурний діалог може допомогти знайти рішення цим глобальним викликам і покращити взаємодії. Міжкультурний діалог є трансформаційною формою спілкування, яка здатна посилити зв'язки та довіру між усіма верствами суспільства. Заснований на взаємній повазі та готовності розглядати різні точки зору, це ефективний інструмент для сприяння толерантності, прийняттю різноманітності та більшій готовності до співпраці з огляду на посилення глобалізаційних процесів [63].

ЮНЕСКО наразі очолює зусилля в рамках системи ООН, спрямовані на зміцнення міжкультурного діалогу як механізму побудови майбутнього, яке є більш інклюзивним, стійким і мирним. Сфера дій організації значно відрізняється в різних програмах, зокрема:

- 1) Надання політикам рішень і практичних інструментів за допомогою стратегічної основи міжкультурного діалогу на основі зібраних та опрацьованих даних, розробленої спільно з Інститутом економіки та миру;
- 2) Розвиток міжкультурних компетенцій і можливостей для соціальної інтеграції через проект ЮНЕСКО Story Circles;
- 3) Підкреслення життєво важливої ролі, яку мистецтво та митці можуть відігравати в процесах пам'яті та примирення через Арт-лабораторії для діалогу та прав людини;
- 4) Посилення дій ЮНЕСКО проти расизму та всіх форм дискримінації на основі Глобального заклику ЮНЕСКО та Глобального форуму проти расизму та дискримінації, який збирається щорічно, щоб створити імпульс навколо цих проблем на міжнародному рівні. Останній Глобальний форум відбувся в

Мехіко 28-29 листопада 2022 року, зосереджуючись на відновленні після COVID [63].

Задля збільшення ефективності розроблена електронна платформа ЮНЕСКО з міжкультурного діалогу, щоб відповісти на поточний «розрив взаєморозуміння», який виникає, коли комунікація між культурно різноманітними групами не вдається, що зрештою перешкоджає якісній взаємодії та співпраці. Електронна платформа ЮНЕСКО з міжкультурного діалогу є місцем для аудиторії, яка хоче вчитися на основі спільних знань і досвіду або просто спілкуватися один з одним, щоб співпрацювати та обмінюватися ідеями. Міжнародне охоплення платформи підтримує потужні, різноманітні мережі та демонструє глобальні досягнення міжкультурного діалогу через передову світову практику. Цей простір служить глобальним центром для обміну знаннями, спілкування та вивчення найкращих практик, що забезпечують вплив і прискорюють щоденні зміни. Електронна платформа об'єднує широке розмаїття зацікавлених сторін, які залучаються новими ідеями та діляться інноваційними підходами щодо того, як інтегрувати вразливі та маргіналізовані спільноти, просувати гендерну рівність, розширювати можливості молоді, покращувати взаєморозуміння між різними релігіями чи культурами тощо. Завданнями ЮНЕСКО є досягнення через міжкультурний діалог шляху до більш мирного, інклюзивного та стійкого майбутнього. Завдяки міжкультурному діалогу світове суспільство може разом подолати відмінності, щоб принести позитивні зміни [63].

Світ стає дедалі більше взаємопов'язаним, але це не означає, що люди та суспільства справді живуть разом – це свідчить про відторгнення, від якого страждають мільйони бідних, жінок, молоді, мігрантів та позбавлених прав меншин. Сьогодні доступно більше інформації, технологій і знань, ніж будьколи раніше, але адекватна мудрість все ще потрібна, щоб запобігти конфліктам, викоринити бідність або зробити можливим для всіх навчатися, щоб жити в гармонії в безпечному світі. У цьому новому, бурхливому міжнародному

глобалізованому ландшафті має бути проголошено центральне повідомлення: мир – це більше, ніж відсутність війни, це життя разом із відмінностями – статтю, расою, мовою, релігією чи культурою – одночасно сприяючи універсальній повазі до справедливості та права людини, від яких залежить таке співіснування. Тому мир ніколи не слід сприймати як належне. Це безперервний процес, довгострокова мета, яка вимагає постійного проектування, пильності та активної участі всіх людей. Це вибір, який необхідно зробити в кожній ситуації, повсякденне життєве рішення брати участь у щирому діалозі з іншими особами та спільнотами, незалежно від того, живуть вони за квартал чи за один клік [40]. Надзвичайно важливим, ніж будьколи, стало сприяння та поширення цінностей, поглядів і поведінки, які сприяють міжкультурному діалогу, ненасильству та зближенню культур відповідно до принципів Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, яка зазначає, що: «У наших суспільствах, де зростає різноманітність, важливо забезпечити гармонійну взаємодію між людьми та групами з множинною, різноманітною та динамічною культурною ідентичністю, а також їх бажанням жити разом. Політика залучення та участі всіх громадян є гарантією соціальної єдності, життєздатності громадянського суспільства та миру. Визначений таким чином, культурний плюралізм дає політичне вираження реальності культурного розмаїття. Будучи невід’ємним від демократичних рамок, культурний плюралізм сприяє культурному обміну та розквіту творчих можливостей, які підтримують суспільне життя» (стаття 2 «Від культурного розмаїття до культурного плюралізму») [62].

Сьогодні мир вимагає ще активніших інвестицій, освіченого лідерства, потужних освітніх цінностей, широких досліджень соціальних інновацій і прогресивного медіасвіту. Кожен із них є вимогою, що стосується місії ЮНЕСКО. Багаторічні зобов’язання Організації щодо розвитку освіти та науки, збагачення культурної творчості, спадщини та культурного майбутнього, включаючи яскраву та орієнтовану на мир глобальну медіаструктуру, насправді

можна розглядати як внесок ЮНЕСКО у світовий мир як активний, процвітаючий і стійкий [40].

Світовими питаннями міжкультурного діалогу також займається ООН, адже діалог між цивілізаціями є частиною фундаментальної структури ООН. Так, Організація Об'єднаних Націй була створена з переконанням, що діалог може перемогти розбрат, що різноманітність є універсальною чеснотою і що народи світу набагато більше об'єднані їхньою спільною долею, ніж вони розділені своїми окремими ідентичностями. Із цією метою створено хаб – SETYS Universidad – це університет у Мехікалі, Мексика, метою якого є сприяння освіти людей, щоб вони могли повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному розвитку країни. Будучи глобальним центром ООН для міжкультурного діалогу, SETYS працював з UNAI, щоб консолідувати навчальний досвід для своєї студентської спільноти, таким чином дозволяючи їм зрозуміти та зробити свій внесок у глобальні справи. Діяльність включає програму FORTES для соціального лідерства, у рамках якої молоді люди зосереджуються на цінності мультикультуралізму та розвивають культуру толерантності до різноманітності [20].

Міжкультурний діалог є єдиною довготривалою відповіддю на расову напругу та напруженість на основі ідентичності. Без сприяння такому діалогу різноманітність може сприйматися як обмеження ідентичності або як непереборна відмінність, що стримує взаємодію між етнічними, культурними чи релігійними спільнотами. Культурний виклик, що стоїть перед кожним мультикультурним суспільством, полягає в тому, щоб збалансувати повагу до культурних відмінностей із просуванням спільних цінностей. У багатьох країнах люди повідомляють, що мають кілька ідентичностей. Проте напруга між різними ідентичностями може стати рушійною силою для відновлення національної єдності. Це ґрунтується на розумінні соціальної згуртованості, яка об'єднує різноманіття її культурних компонентів. Ключ до успішного міжкультурного діалогу полягає у визнанні рівної гідності учасників [39].

Розуміння динаміки процесів глобалізації можливо отримати із аналізу динаміки Індексу Глобалізації КОФ, який вимірює економічні, соціальні та політичні аспекти глобалізації. Так, глобалізація в цих сферах зростає з 1970-х років, отримавши особливий поштовх після закінчення холодної війни [45].

Динаміку світового рівня Індексу Глобалізації представимо на рис. 1.5.

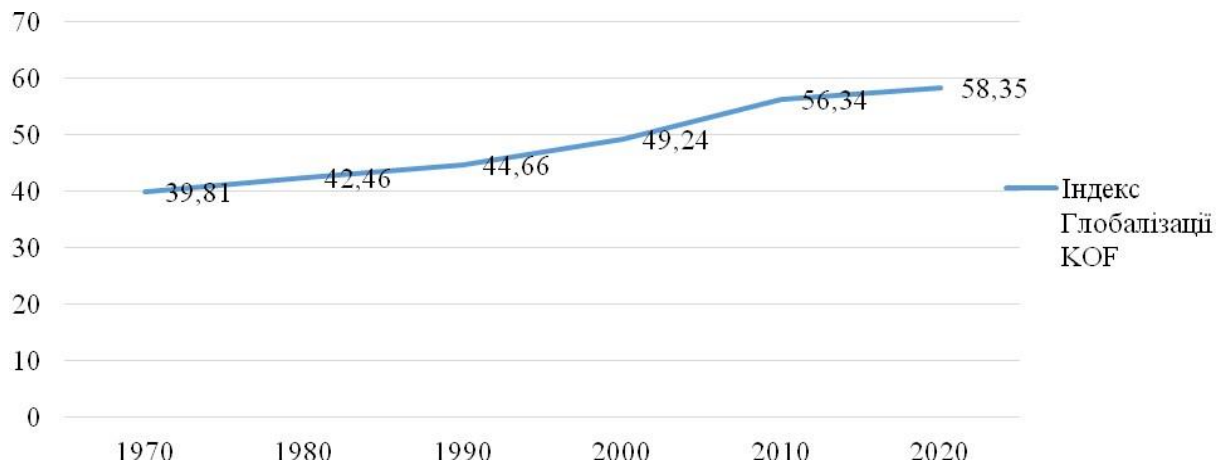

Рис. 1.5. Динаміка Індексу Глобалізації КОФ Джерело: складено автором на основі [45].

Найбільш глобалізованими країнами відповідно до звіту за 2022 рік є країни західної культури (рис. 1.6).

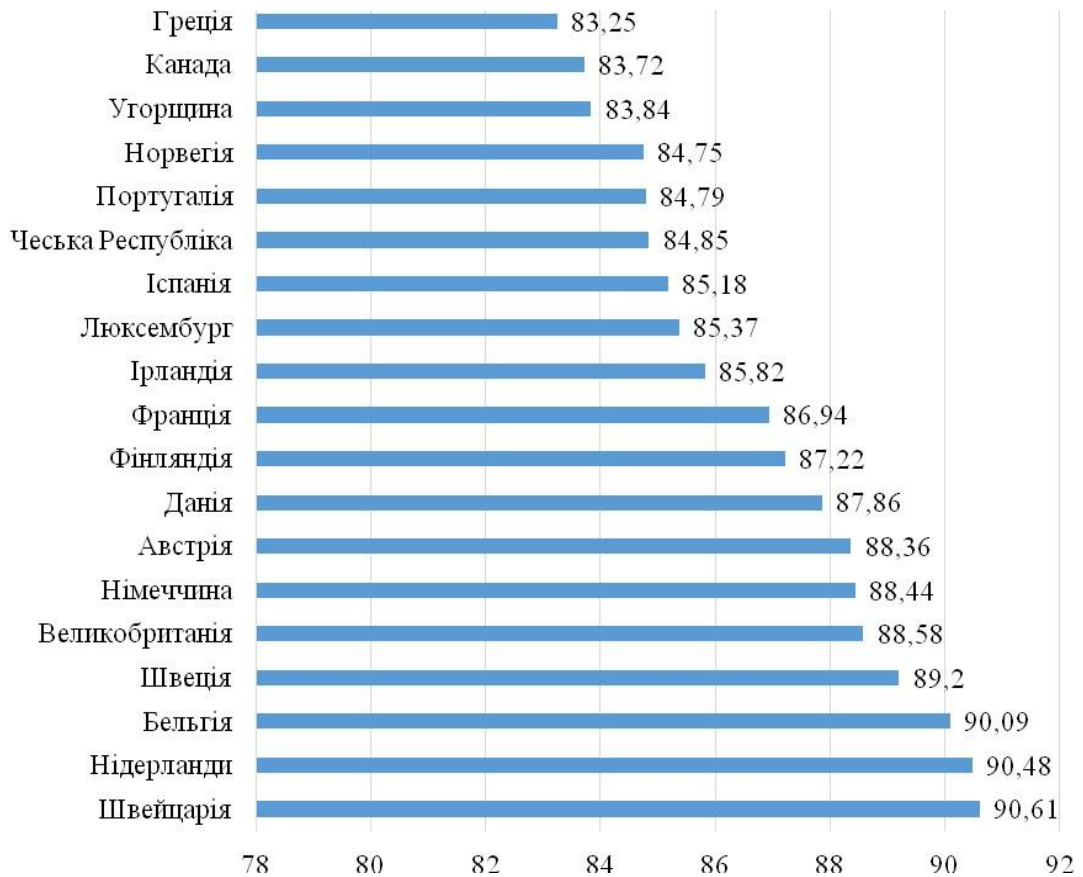

Рис. 1.6. Топ-20 країн за Індексом глобалізації 2022
Джерело: складено автором на основі [58].

У випуску індексу глобалізації за 2022 рік Швейцарія мала найвищий показник індексу – 90,61. Позаду йдуть Нідерланди, третя – Бельгія. Загалом глобалізація знизилася у 2020 році через спалах COVID-19.

За визначенням Л. А. Овсянкіної та Н. Д. Ковальчук, найважливішою ознакою глобалізації є прискорення соціального часу, що призвело до футурошоку, тобто розриву часу, коли люди просто не встигають усвідомити соціальні зміни навколо себе і пристосуватися до них. З іншого боку, взаємозв'язок і комунікація між різними етносами набувають планетарного характеру і утворюють світове суспільство. У цьому контексті не останню роль починає відігравати міжкультурна комунікація між західною культурою та культурами інших етносів. На цьому фоні західна культура здійснює приховане намагання поглинути національну ідентичність різних народів під прапором

вестернізації. По суті, ми є свідками активного нав'язування решті світу західних інституцій та соціально-культурних орієнтацій. Одночасно процес глобалізації загострює конфронтацію різних культур в процесі міжкультурної комунікації, що є причиною великої кількості конфліктів. У той же час вирішення проблеми діалогу між західною та східною культурою залежить від пошуку глобальної ідеї, заради якої представники цих культур зможуть об'єднати свої актуальні потреби, інтереси та цінності. Така спільна мета, як бажання досягнути стабільності та соціально-економічного зростання, сьогодні здатна стати стимулом до міжцивілізаційного діалогу, який зможе об'єднати зусилля на подолання системної кризи в умовах глобалізації. Перш за все, у сучасному глобалізованому світі має сформуватися психологічна готовність людей до діалогу, примирення й злагоди для подальшого співіснування та вдосконалення усіх соціальних відносин між представниками західної та східної культури. Головним учасником цих процесів може стати світова політична еліта, яка має чітко усвідомлювати відповідальність перед своїми громадянами. В умовах нового світопорядку шляхом мирних переговорів і реальних пошуків консенсусу вона має відповідно програмувати подальшу поведінку народів та етносів на засадах глобального порядку, солідарності та конструктивної співпраці. Загальним результатом такої діяльності для представників усіх культур може стати досягнення спільними зусиллями глобальної соціальної стабільності та прогресивного світового розвитку в цілому [10].

Таким чином, глобалізація пов'язує культури та міжнародні відносини на різних рівнях: економічних, політичних, соціальних тощо. Міжнародні відносини використовують глобалізацію для досягнення своєї мети: розуміння культур. Інтеркультуралізм представляє контакт між культурами і матеріалізується в наявність активного та продуктивного діалогу між ними.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

2.1. Історичне тло започаткування міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм

Незважаючи на те, що Україна не межує із Китаєм, китайсько-українські відносини мають багаторічну історію. Перші згадки про українців у контексті дипломатичних відносин із Китаєм датовані 5 травня 1618 року, коли Тобольським воєводою відправлено до Пекінського посольства козака

І. Петлина із метою вивчити ситуацію у Китаї. Козак українського походження І. Петлин став першим неофіційним російським послом, який на той час завітав до столиці китайської династії Мін. Цим започатковано китайсько-російські відносини (Україна на той час перебувала у складі російської імперії). Встановлення дипломатичних китайсько-російських зв'язків привернули увагу українського народу до тодішнього Китаю. Так, особлива увага до вивчення Китаю зроблена українським істориком та археологом Миколою БантишКамінський (1737р.-1814р.), який був автором «Збірки справ між російським та китайським дворами», а також «Дипломатичної збірки справ між російським та Китайським державами з 1619 по 1792 рр.». Ці роботи було перекладено й надруковано у 1982 році у видавництві «Комерційної преси». Крім того, уродженець Полтавської губернії Іван Якович Коростовець (1862р.-1933р.), був українським й російським дипломатом, послом російської імперії у Пекіні. Крім цього І. Коростовець був призначений другим секретарем дипломатичної місії у Пекіні в 1890 році. І. Коростовець у 1986 році створив працю «Китайці та їх цивілізація». У період 1819-1832 рр. у Пекіні працював український доктор

Йосип Войцеховський, який був випускником Києво-Могилянської академії та був аспірантом Петербурзької Медико-хірургічної академії. До його заслуг входить вдала боротьба із наслідками епідемії холери, також від допомагав боротися китайцям із іншими хворобами [8].

Будівництво й експлуатація Китайсько-Східної залізниці стали причиною збільшення кількості українців у північно-східному Китаї. Розпочате у 1987 році будівництва та відкриття у 1903 році Китайсько-Східної залізниці спричинило значну кількість переселенців, вихідців із російської імперії, до Китаю. У межах тодішньої міграції українці також здійснювали переселення до Китаю як із нинішньої території України, так і з інших частин тодішньої російської імперії, де фактично проживали українці. Якщо, у 1903 році у м. Харбіні внаслідок проведеного перепису населення виявлено, що так проживало 15,6 тис. росіян, 28,4 тис. китайців, 0,5 тис. японців та 0,2 тис. осіб, які відносяться до інших етнічних груп. Вже у 1920 року, за різними даними, українські іммігранти становили від 2,0 тис. осіб до 20,0 тис. І у 1940-х роках український емігрантський район м. Харбіну вже налічував близько 2,0 тис. осіб разом із дітьми [8].

У той час на вулиці Новій Комерційній вулиці розташувалося приміщення Українського Союзу. У приміщенні розміщено клуб та бібліотека. Крім того так діяв концертний зал, де відбувалися: концерти українських хорів, ставилися драматичні вистави, організовувалися опери українських авторів, та функціонували групи для вивчення української мови. До того ж у Союзі часто читали доповіді про історію України. Головував у союзі В. А. Кулябко-Корецький, який працював професором Харбінського технологічного інституту. В. А. Кулябко-Корецький був уродженцем Полтавської губернії. Серед активістів українського імміграційного округу необхідно відзначити П. Я. Лісуненко, Ф. Ф. Даниленко й Г. І. Несеренко. У м. Харбіні у 1907 році В. С. Опачим було започатковано видавництво. В. С. Опачий був уродженцем Чернігівської області. Того ж року він започаткував перший український клуб і

активізував будівництво Храму Покрови у Харбіні. Крім того, із 1920 року віруючі проводили зібрання храму у приміщенні Українського Союзу, а із 1930 році віруючі українці почали збиратися у спеціально побудованому приміщенні. Дані приміщення Храму використовується і досі. У той же час розвернулася освіта українською. Так, емігрантами відкрита перша початкова школа, першу українська середня школа та дворічна старша начальна школа у м. Харбіні. Це все призвело до того, що у

20-му ст. у Китаї видавалася періодика українською мовою, передусім журнал «Зауваження», який видавався українським національним еміграційним округом та націоналістична газета «Голос України». Із 1920-х роках чисельність українців у Харбіні збільшилася у значній мірі через появу політичних емігрантів із території України, Сибіру і Далекого Сходу [8].

У той час багато українців переїжджало до Китаю, і, в свою чергу, багато китайців теж переїжджало у Україну. Так, на 20-го ст. в Україні проживало декілька тисяч китайців. Переважно це були робітники, ремісники та бізнесмени. У роки Жовтневої революції китайці у м. Києві та у м. Харкові брали активну участь щодо допомоги радянському режиму окупувати Україну. Тільки у м. Луганську та м. Харкові існувало два китайських батальйони. У м. Києві теж функціонував китайський загін. А із 1925 р року у м. Києві друкувалася китайська газета «Хуа Гун Бао».

Заснування у 1949 році Китайської Народної Республіки (КНР) стало причиною встановлення дипломатичних відносин із СРСР 2 жовтня того ж року. І 4 лютого наступного року між державами укладено договір про дружбу, який сформував передумови для розширення співпраці. Україна, передусім цікавила Китай наявністю розвиненої вищої освіти. В Україні функціонували у великій кількості технікуми та університети, в яких навчалася багато студентів із Китаю. Зокрема, в університетах у м. Києві, м. Харкові, м. Одесі та м. Дніпропетровську було випущено значну кількість студентів із Китаю, які продовжили свою роботу

у різних сферах промислового та сільського господарства, науки й освіти та охорони здоров'я. У ті часи багато студентів залишилося працювати в Україні.

Активну функціонувала асоціація китайсько-радянської дружби, під егідою якої видавалося багато праць, серед яких необхідно відзначити (рис. 2.1).

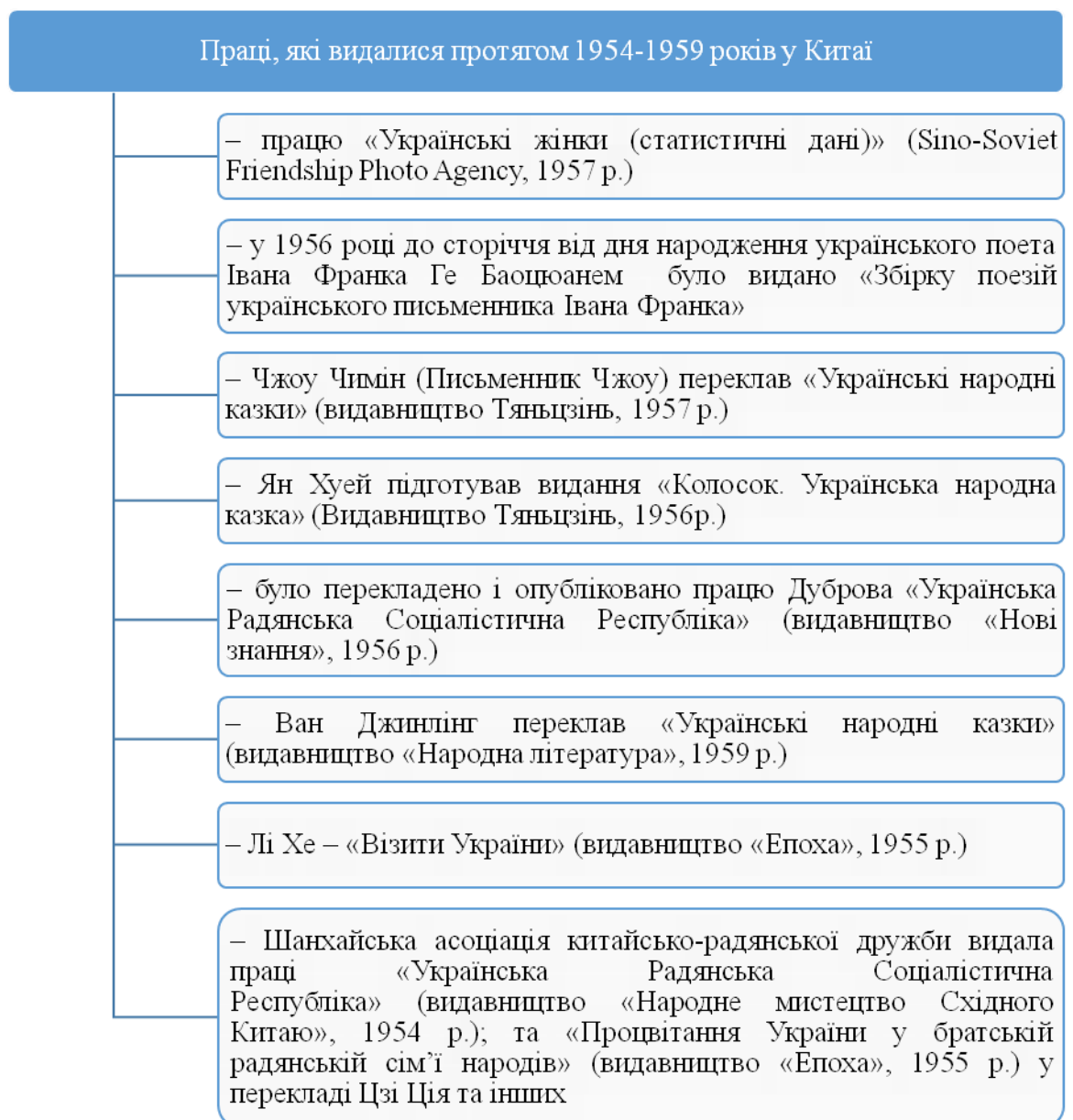

Рис. 2.1. Праці видані Асоціаціями протягом 1954-1959 років у Китаї

Джерело: складено автором на основі [8].

Ці праці були видані у рамках сприяння китайсько-українській дружбі у контексті радянського буття. І вже із середини 1960-х років через провали у китайсько-радянських відносинах ця співпраця була призупинена. А у Китаї починають друкуватися критичні праці, висвітлюючі проблемні аспекти радянщини. Так були видані дві книги українських авторів:

- праця «Інтернаціоналізм або русифікація?» (Комерційна преса, 1972 р.), яка належала відомому українському літературознавцю Івану Дзюбі (написана у 1965 році) із викриттям російського великодержавного шовінізму;
- праця «Україно наша Радянська» (книгарня «Життя, читання, нові знання», 1972 р.), яка належала Петру Шелесту [8].

Крім цього, у 1983 р. була опублікована книга українського дисидента Івана Майстренка «Національна політика КПРС в її історичному розвитку» («Народне видавництво», 1983 р.) [8].

У той час Україна досліджувалася у контексті її належності до Радянського Союзу, серед основних літературних праць по дослідженню України радянської доби необхідно відмітити наступні (рис. 2.2).

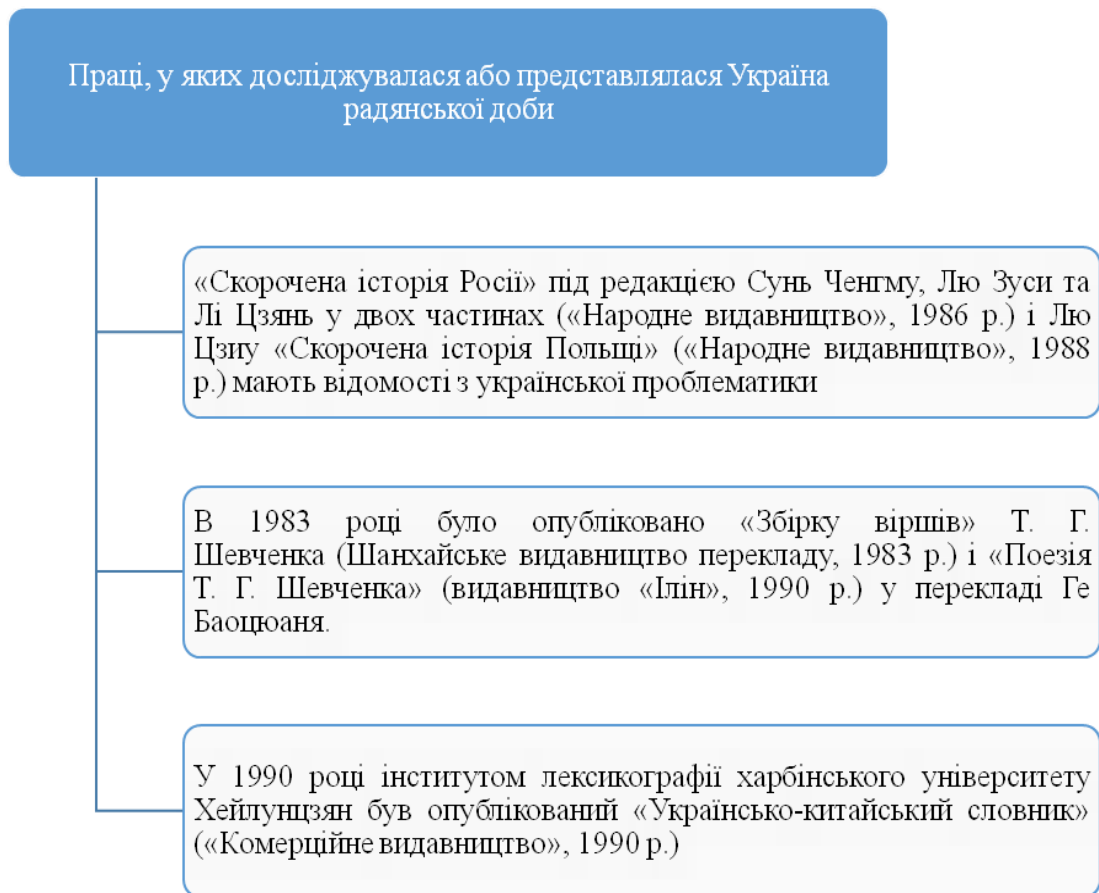

Рис. 2.2. Основні китайські праці по дослідженню України радянської доби

Джерело: складено автором на основі [8].

27 грудня 1991 р. Китаєм визнана незалежність України. Із 4 січня 1992 року Китаєм встановлено дипломатичні відносини із Україною.

Хронологія дипломатичної активності представлено на рис. 2.3.

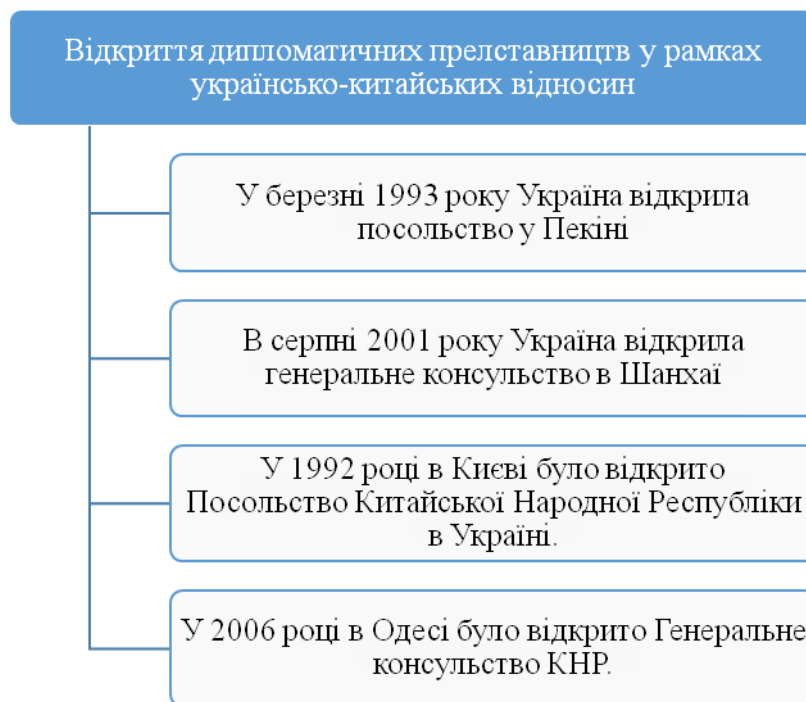

Рис. 2.3. Хронологія відкриття дипломатичних представництв у рамках українсько-китайських відносин

Джерело: складено автором на основі [8].

Після офіційного встановлення дипломатичних відносин між Китаєм та Україною культурні зв'язки почали глибшати. Так, відбулося перше (у 2002 році) і друге (у 2009 році) спільні засідання Комітету із питань співробітництва між Україною та Китаєм, у результаті яких були укладені плани культурного співробітництва на відповідні періоди із 2002 по 2006 роки та із 2009 по 2012 роки. У рамках цих угод відбувався обмін студентами, які за доповіддю ЮНЕСКО набували особливої популярності серед студентів із Китаю. За даними Міністерства освіти та науки України десята частина іноземних студентів, які приїжджають до України, щоб здобувати вищу освіту, є вихідцями із Китаю. Власне китайсько-українська культурна програма за часів незалежності була достатньо різноманітною, зокрема 23 вересня 2016 року була відкрита виставки Т. Шевченка у Пекінському художньому музеї в м. Дасін. Даний музей став своєрідною платформою, де проводилися постійні та періодичні виставки як українських, так і китайських художників, митців, фотографів та скульпторів

тощо. Необхідно відзначити, що із того часу українці проявляли велику зацікавленість у вивченні китайської культури, і, навпаки, китайці проявляли значний інтерес до української культури [8].

Тож, протягом 2009-2016 років вийшли у Китаї історичні дослідження України, основні із яких представлені на рис. 2.4.

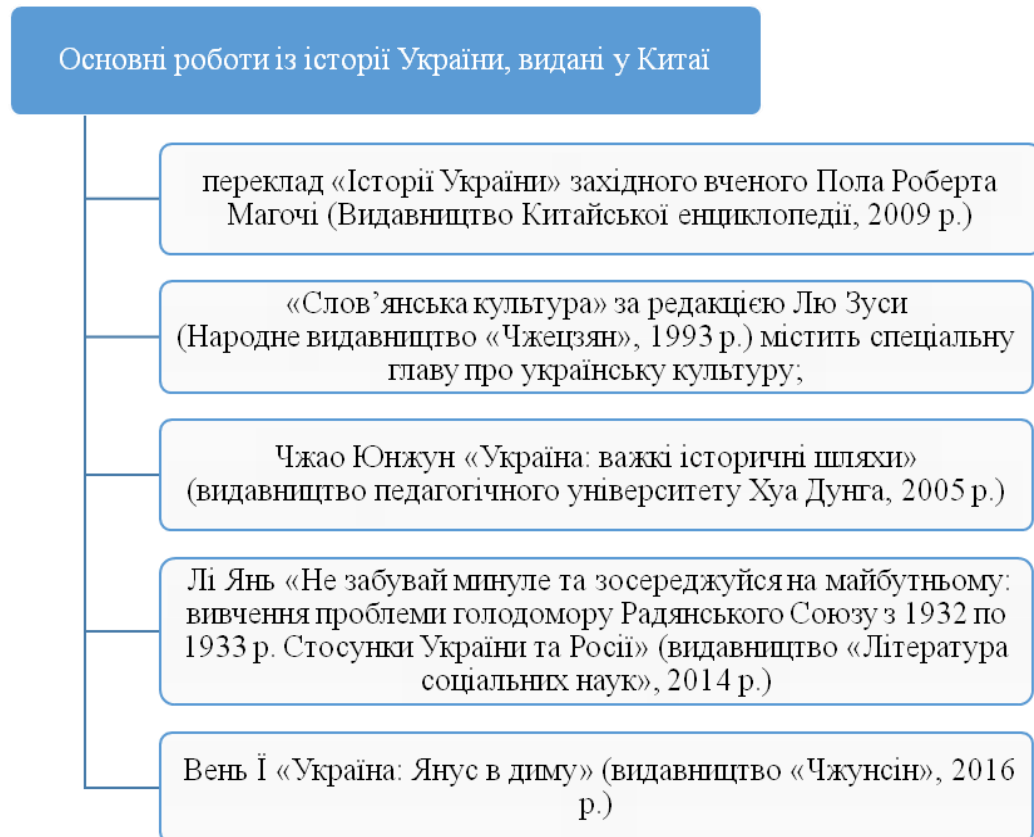

Рис. 2.4. Основні роботи із історії України, видані у Китаї

Джерело: складено автором на основі [8].

Крім того, друкувалися численні праці про українську політику, економіку й дипломатію, а у деяких університетах та науково-дослідних установах засновано українські наукові центри. Чжецзянський педагогічний університет, Уханьський університет, Далянський університет іноземних мов, Шанхайський університет іноземних мов створили Український науководослідний центр, а російський східноєвропейський Центральноазіатський інститут при Китайській Академії соціальних наук має Українське наукове відділення. Чжецзянський

педагогічний університет оприлюднив дві серії «Українських досліджень». Після здобуття Україною незалежності Китай справді розпочав вивчення країни. Було досягнуто великих успіхів, але для багатьох людей в Китаї Україна все ще залишається загадковою [8].

У період незалежної України відносини між країнами загалом прийняли стратегічний характер, ґрунтуючись на багаторічній традиції дружби та співробітництва між країнами. У рамках цієї співпраці Китай визнає суверенітет та територіальну цілісність України, натомість Україна неухильно підтримує політику «одного Китаю». Із 2011 року відбулося започаткування нового етапу розвитку двосторонніх відносин шляхом піднесення їх на новий рівень за рахунок державних візитів глав держав, які відбулися у 2011 р. та 2013 р., в рамках яких були укладені базові документи, які на сучасному етапі визначають та юридично закріплюють основи дружби та співробітництва. На найвищому рівні у липні 2021 р. відбулася телефонна розмова очільників держав. У березні та квітні міністри закордонних справ теж поспілкувалися у телефонному режимі щодо війни в Україні. Також порушено питання під час цих розмов щодо ролі України у продовольчій безпеці та міжнародній торгівлі [11].

Із наведеного вище можемо виконати періодизацію процесу формування міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм (рис. 2.5).

Отже, історія формування міжкультурного діалогу включає три основні періоди:

1) Період російської імперії, який включає XVII-XX ст.. У цей період Україна не відособлюється від імперії, а взаємозв'язки формуються у контексті налагодження зв'язків між Китаєм та російською імперією;

2) Радянський період (XX століття до 1991 р.). У цей період китайсько-українські відносини розвивалися у три окремі етапи:

– до 1949 р. – міграція українців до Китаю та активізація міжкультурного діалогу,

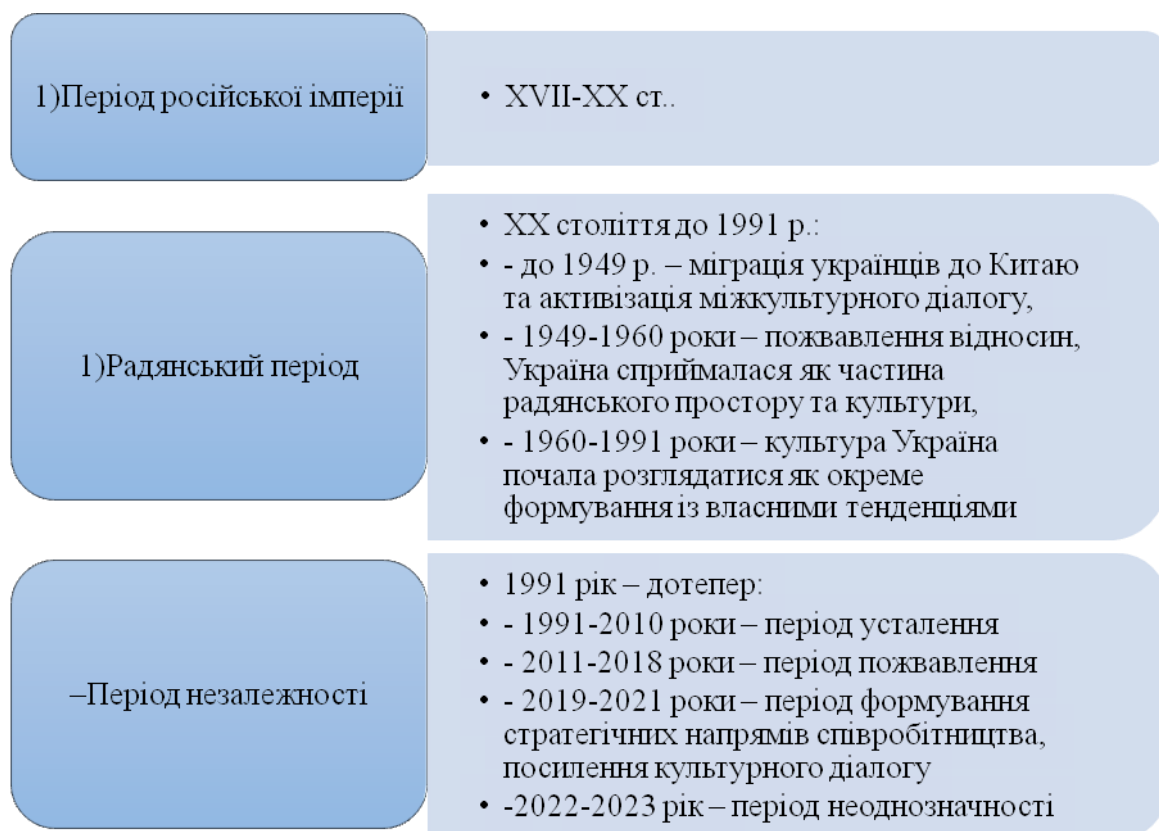

Рис. 2.5. Періоди формування міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм
Джерело: складено автором.

– 1949-1960 роки – поживлення відносин, Україна сприймалася як частина радянського простору та культури,

– 1960-1991 роки – культура Україна почала розглядатися як окреме формування із власними тенденціями, у китайському дискурсі формується розуміння України та її культури у відриві від радянського союзу. Така трансформація відбувалася через ускладнення російсько-китайських відносин.

3) Період незалежності (1991 рік – дотепер). Цей період теж не є однозначним і його можна умовно розподілити на чотири етапи:

- 1991-2010 роки – період усталення;
- 2011-2018 роки – період поживлення;
- 2019-2021 роки – період формування стратегічних напрямів

співробітництва, посилення культурного діалогу;

– 2022-2023 рік – період ускладнення культурного діалогу через російсько-українську війну.

2.2. Сучасні напрямки розвитку міжкультурного діалогу в українсько-китайських відносинах

До 2022 року між Україною та Китаєм у багатьох напрямках посилювалося співробітництво, що сприяло поглибленню міжкультурного діалогу. Так, відбувалося зростання зовнішньої торгівлі товарами, динаміка якої представлена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Зовнішня торгівля товарами із Китаєм за 2017-2021 роки, тис. дол. США

Роки/країна	Експорт	Імпорт	Баланс
1	2	3	4
2021			
Усього	68072328,8	72843126,6	-4770797,8
Китай	8003562,7	10981714,2	-2978151,5
	11,76	15,08	62,42
2020			
Усього	49191824,5	54336136,7	-5144312,2
Китай	7099948,1	8318436,1	-1218488
	14,43	15,31	23,69
2019			
Усього	50054606	60800173	-10745567
Китай	3593093,9	9204805	-5611711,1
	7,18	15,14	52,22

2018			
Усього	47334987	57187578	-9852591
Китай	2200147,4	7608356	-5408208,6
	4,65	13,30	54,89
2017			

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
Усього	43264736	49607174	-6342438
Китай	2039327,6	5648673,9	-3609346,3
	4,71	11,39	56,91

Джерело: складено автором на основі [4].

Тож, загалом у зовнішній торгівлі із Китаєм Україна більше імпортує, тож баланс торгівлі товарами є від’ємним. Протягом 2019-2021 років спостерігається зростання обсягів торгівлі товарами. За статистичними даними України, за період січень-травень 2022 року двосторонній товарообіг склав 4 млрд. дол. (за результатами 2021 року Китай посів перше місце серед усіх торговельних партнерів України, за 2021 рік товарообіг склав 18,97 млрд. дол.). При цьому, експорт товарів з України до Китаю за період січень-травень 2022 року склав 1,5 млрд. дол. (за 2021 рік – 8,0 млрд. дол.), імпорт китайських товарів в Україну склав 2,85 млрд. дол. (за 2021 рік – 10,97 млрд. дол.). Негативне сальдо для України за цей період склало – 1,308 млрд. дол. У структурі українського експорту до Китаю домінували поставки: руд, шлаків і золи; зернових культур; жирів та олії тваринного або рослинного походження; залишків і відходів харчової промисловості; чорних металів; реакторів ядерних, котлів, машин; деревини і виробів з деревини. У структурі імпорту китайських товарів до України домінували поставки: електричних машин; реакторів ядерних, котлів, машин; засобів наземного транспорту крім залізничного; приладів та апаратів оптичних, фотографічних; пластмас, полімерних матеріалів; взуття; чорних

металів; різноманітної хімічної продукції; іграшок; органічних хімічних сполук; меблів; каучуку та гуми; фармацевтичної продукції тощо [17].

За даними The Observatory of Economic Complexity (ОЕС) [60], у 2020 році Україна була 55-ю за розміром ВВП, 46-ю за загальним обсягом експорту та 47-ю за загальним імпортом. У 2020 році вона експортувала до Китаю продукції на 7,26 мільярда доларів; до трійки лідерів увійшли залізна руда, кукурудза та олія. За останні 25 років український експорт до Китаю зріс на 12,2% у річному вимірі і на відміну від багатьох інших країн, український імпорт з Китаю та експорт до нього були відносно збалансованими.

Крім того, із 2017 по 2021 роки Україна була 14-м провідним експортером основних видів зброї у світі серед понад 200 країн світу. За даними Statista, частка України – складала близько 0,7% загального світового експорту зброї (Додаток А). Тим фактом, що Україна входить до ТОП-20 світових експортерів зброї, пояснюється її присутністю на китайському військовому ринку. Так, за даними звіту South China Morning Post про висновки Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI) [57] із 2016 по 2020 рік 77% загального імпорту зброї Китаю було з росії, а після росії наступними за величиною джерелами зброї для Китаю з 2016 по 2020 рік були Франція (9,7%) та Україна (6,3%). Для України ця цифра становить 36% від її загального експорту зброї, що дорівнює 80-90 мільйонам доларів США на рік.

Отже, Китай є найбільшим замовником зброї в Україні [37].

Як повідомляє Інститут Близького Сходу (МЕІ) багато з того, що КНР знає про проектування та створення сучасних систем зброї, зокрема літаків, походить від технологій, методів проектування, технічних даних і консультацій з реальними інженерами-конструкторами, закупленими в ССРСР та росії з кінця 1980-х років. Українська частина історії в цьому плані є спадщиною від структури Радянського Союзу, який розповсюдив виробництво військового обладнання по усім республікам. При цьому Україна стала сховищем для виробництва та місцем розташування досвіду проектування деяких основних

компонентів підсистеми, яких потребували ці передові системи зброї. Радари, радіоелектронна боротьба, численні системи аеродинамічної зброї, мережі протиповітряної оборони, ремонтні заводи та багато інших промислових об'єктів були розташовані по всій Україні. Це означало, що Україна мала все необхідне Китаю для підтримки та модернізації свого великого арсеналу російських систем озброєння [42].

Для Китаю ідеальним рішенням стало використання потенціалу українського підприємства «Мотор Січ», яке виробляє цілий ряд реактивних двигунів, які можуть використовуватися у винищувачах, гелікоптерах, транспортних літаках і навіть крилатих ракетах. Спочатку «Мотор Січ» передбачала створення спільної компанії Beijing Skyrizon з китайською промисловою групою. У Чунціні провінції Сичуань було побудовано завод, китайська фірма мала намір придбати контрольний пакет акцій української компанії із наступним переведенням найбільш кваліфікованого персоналу і технологічних процесів на завод у КНР. У 2019 році представники адміністрації США (будучи стратегічним партнером України), що ця угода може мати негативні наслідки для стратегії національної безпеки та стратегії національної оборони у рамках стратегічного змагання з Китаєм [43].

Згодом Зеленський ввів у дію рішення Ради національної безпеки та оборони від 11 березня 2021 року щодо повернення ПАТ «Мотор Січ» у державну власність [16].

Наразі невивіркове бомбардування українських міст росією, швидше за все, підірве потенціал військового співробітництва, який був напрацьований протягом попередніх років із Китаєм. Китай може переключитися на інших постачальників у короткостроковій перспективі, а з часом розробити необхідні елементи та виготовити деталі самостійно. Але це трудомісткий процес, який тим часом може залишити вразливі місця у військовому арсеналі Китаю.

Крім того, у 2021 році шанси на збільшення експорту української пшениці до Китаю були достатньо перспективними. За повідомленням Argus Media [50],

перспективи збільшення експорту української пшениці до Китаю були покращені завдяки новому меморандуму між Українською зерновою асоціацією (UGA) та Китайською асоціацією малих і середніх підприємств (CASME). Напруженість у відносинах з Австралією спонукала Китай «диверсифікувати свій ланцюг поставок» сільськогосподарських товарів, йдеться у звіті. Поставки ячменю до Китаю з України зросли з 1 мільйона тонн у 2020 році до 2,8 мільйона тонн у 2021 році, що становить «понад дві третини» імпорту ячменю Китаю за рік. Тож, у 2021 році Україна прогнозувала, що експорт зерна до Китаю може збільшитися у два-три рази. Китай виробляє приблизно 93% власної пшениці, але решта 7 відсотків все ще мають вирішальне значення для його продовольчої безпеки. Китай споживає все, що продукує і забороняє продаж пшениці на корм тваринам. Водночас залишається відкритим питання про те, чи здатна Україна зберегти навіть поточні обсяги експорту пшениці до Китаю. Наразі Уряд України вже заборонив експорт багатьох основних видів зерна та запровадив суворі ліцензії на експорт решти продуктів (наприклад, пшениці) [37].

За 2021 р. обсяг торгівлі послугами між Україною та Китаєм склав 387,2 млн. дол. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України та Китаю за 2000-2021 рр., тис. дол. США

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Експорт							
Усього	9736654,2	9867999,7	10790369,5	11679950,6	15660855,9	11547174,0	12785587,5
Китай	40607,9	60147,8	75388,2	106031,5	190767,9	124275,1	95737,9
Частка Китаю у загальному обсязі	0,4	0,6	0,7	0,9	1,2	1,1	0,7
Імпорт							
Усього	5523022,4	5326512,7	5652148,9	6361810,2	7027150,2	5876542,0	7976456,3
Китай	128428,8	96131,2	165067,6	188978,0	226768,6	197204,2	284283,9
Частка Китаю у загальному обсязі	2,3	1,8	2,9	3,0	3,2	3,4	3,6
Баланс							
Усього	4213631,8	4541487,0	5138220,6	5318140,5	8633705,7	5670632,0	4809131,2
Китай	-128428,8	-96131,2	-165067,6	-188978,0	-226768,6	-197204,2	-284283,9

Частка Китаю у загальному обсязі	-3,0	-2,1	-3,2	-3,6	-2,6	-3,5	-5,9
----------------------------------	------	------	------	------	------	------	------

Джерело: складено автором на основі [24].

Експорт послуг з України до Китаю склав 88,5 млн. дол. (-28,7%), імпорт китайських послуг в Україну склав 298,7 млн. дол. (+51,5%). Негативне сальдо для України за цей період склало – 210,2 млн. дол.

У структурі українського експорту послуг до Китаю домінували: ділові послуги; транспортні послуги; послуги, пов'язані з подорожами; послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій; послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги. У структурі імпорту послуг з Китаю домінували: транспортні послуги; послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю; послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги; роялті; ділові послуги [2].

Стан інвестиційного співробітництва між країнами за останні роки представлено у таблиці 2.3. За даними НБУ, станом на 31.12.2021 р. в економіку України залучено 111 млн. дол. прямих інвестицій з Китаю (з початку року цей показник збільшився на 36,6 млн. дол.).

Таблиця 2.3

Стан інвестиційного співробітництва між Україною та Китаєм
за 2015-2021 роки, млн. дол. США

Показники, станом на кінець року	2015	2016	2017	2018	2018	2020	2021	Зміни у 2021 до 2015 рр.
Прямі інвестиції в Україну	46009,4	47706,0	47765,2	46894,2	54209,6	52091,4	65746,8	19 737,4
Китай	24,8	23,8	25,9	23,8	81,9	74,4	140,5	115,7
Частка Китаю, %	0,05	0,05	0,05	0,05	0,15	0,14	0,21	0,16
Прямі інвестиції з України	580,3	541,3	744,0	588,7	1742,7	906,9	-295,1	-875,4
Китай	1,3	1,5	1,1	0,6	0,6	0,3	0,3	-1,0
Частка Китаю, %	0,22	0,28	0,15	0,10	0,03	0,03	-0,10	-0,33

Джерело: складено автором на основі [12; 13].

Головним чином китайські інвестиції вкладені в галузь української промисловості; професійної, наукової та технічної діяльності; сільського, лісового та рибного господарства; оптової та роздрібною торгівлі, ремонту транспортних засобів; операцій з нерухомим майном; транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності; будівництва тощо [17].

У інвестиційній царині теж протягом останніх років було досягнуто значних результатів. Перший український урядовий інвестиційний форум після виборів президента Володимира Зеленського, який відбувся в Маріуполі 29 жовтня 2019 року, зібрав для чорноморського портового міста «сотні мільйонів доларів інвестицій і кредитів». Серед аносованих значущих проектів – інвестиція 50 млн. дол. від Китайської національної корпорації зернових олій і харчових продуктів (COFCO) «для реалізації інвестиційного проекту в Маріупольському морському порту» [27]. Китайський інвестиційний проект планував збільшити перевалку сільськогосподарських вантажів у три з половиною рази. Спільно з ДП «Українські морські порти» та приватними компаніями угода передбачала розвиток причальної інфраструктури порту, будівництво зернового терміналу в зоні причалу №3 та єдиного

перевантажувального комплексу для харчових та рідких харчових вантажів у зоні причалів № 2 і 3 Маріупольського порту. Причали № 2 і 3 планувалися переобладнати в перевантажувальні комплекси. Тобто, Китай планував купувати в Україні значно більше зерна та продуктів харчування. Маріуполь на той час розглядався як один із ключових логістичних центрів для експорту сільськогосподарської продукції, забезпечуючи місце України як логістичного зв'язку в глобальному ланцюгу поставок. Наразі невідомо наскільки пошкоджено порт і які подальші перспективи його відновлення.

Крім цих напрямків у китайсько-українському співробітництві важливу роль відігравав український експорт неону. Адже приблизно половина неону, який використовується у виробництві напівпровідникових мікросхем у всьому світі, постачається лише двома компаніями в Україні [21]. Обидві ці компанії, Інгаз у Маріуполі та Струоін, що знаходиться в Одесі, припинили діяльність після початку російського вторгнення. Неон, який також використовується в лазерній хірургії очей, є фундаментальним для масового виробництва напівпровідників [51] для процесу літографії, яка використовує світло для друку крихітних візерунків на кремнії. Довжина хвилі неону настільки мала, що вона може створювати візерунки на пластині розміром до 193 нанометрів. Це блокування поставок може вплинути на Китай кількома способами. По-перше, як замовник українського неону для виробництва чіпів китайського виробництва, китайські компанії будуть змушені або шукати інших міжнародних постачальників, або використовувати неоновий газ, який виробляється в Китаї. Однак, як повідомляється, у китайських внутрішніх поставках ціни різко зросли, причому один ринковий звіт показує, що ціна на неоновий газ (99,9-відсотковий вміст) у Китаї зросла в чотири рази з 400 юанів за кубічний метр у жовтні минулого року до понад 1600 юанів за кубічний метр. метр в кінці лютого. Зупинка українських заводів матиме негативний вплив на світове виробництво чіпів, яких і так бракує через наслідки COVID-19 [37].

Далі проаналізуємо динаміку міграційних потоків між країнами у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Кількість міждержавних мігрантів за країнами в'їзду (виїзду) у 2021 році, осіб

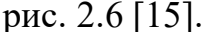
Показники	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст (скорочення)
2021			
Усього	41 724	22 587	19 137
Китай	1 414	770	644
Частка Китаю, %	3	3	3
2020			
Усього	26 361	19 121	7 240
Китай	740	819	-79
Частка Китаю, %	3	4	-1
2019			
Усього	45 011	26 789	18 222
Китай	2 245	852	1 393
Частка Китаю, %	5	3	8

Джерело: складено автором на основі [5].

Як бачимо, міграційні потоки переважають із Китаю в Україну, окрім 2020 року. Протягом 2021 року до України приїхало вдвічі більше осіб, чим виїхало.

Співпраця України з КНР у сфері освіти є одним із пріоритетних напрямів двосторонніх відносин. Основним механізмом її реалізації на міждержавному рівні є Підкомісія з питань співробітництва в галузі освіти між Україною та КНР (надалі – Підкомісія), утворена у 2011 р. в рамках Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР. 28 березня 2012 р. було проведено Перший Форум ректорів українських та китайських університетів, у роботі якого взяли участь керівники 19 українських та 14 китайських університетів з різних регіонів обох країн. Обговорено питання розвитку міжуніверситетського співробітництва, гармонізації бакалаврських та магістерських програм,

запровадження англomовних магістерських програм у закладах вищої освіти обох держав. І вже 23 червня 2017 р. також було проведено Другий Форум ректорів за участі представників 14 китайських і 26 українських університетів. Під час роботи Форуму укладено 7 прямих угод про міжуніверситетське співробітництво в освітньо-науковій сфері. 23 червня 2021 р. у Києві та Чернігові, а також у містах Пекін і Далянь у форматі відеоконференції відбулося Четверте засідання Підкомісії. За його підсумками було затверджено План заходів з питань співробітництва в галузі освіти на 2021-2023 роки, що передбачає реалізацію пріоритетних напрямів співпраці для обох сторін, які представлені на рис. 2.6 [15].

У межах засідання Підкомісії з нагоди відзначення у 2021 році 10-ї річниці встановлення відносин стратегічного партнерства між Україною та Китаєм (20 червня 2011 р.) відбулася церемонія заснування Альянсу українських та китайських університетів, що об'єднав 49 українських та 92 китайських закладів вищої освіти. Альянс було засновано з метою розширення співробітництва та активного обміну сучасними методами викладання, реагування на виклики сьогодення в умовах пандемії та створення умов для надання сучасної якісної дистанційної освіти із застосуванням цифрових технологій. Пріоритетними напрямками його діяльності визначено:

- розвиток академічної мобільності науково-педагогічних працівників,
- створення викладацьких та дослідницьких команд;
- відкриття спільних лабораторій та освітніх центрів;
- розвиток академічної мобільності;
- впровадження сучасних технологій онлайн-навчання тощо [15].

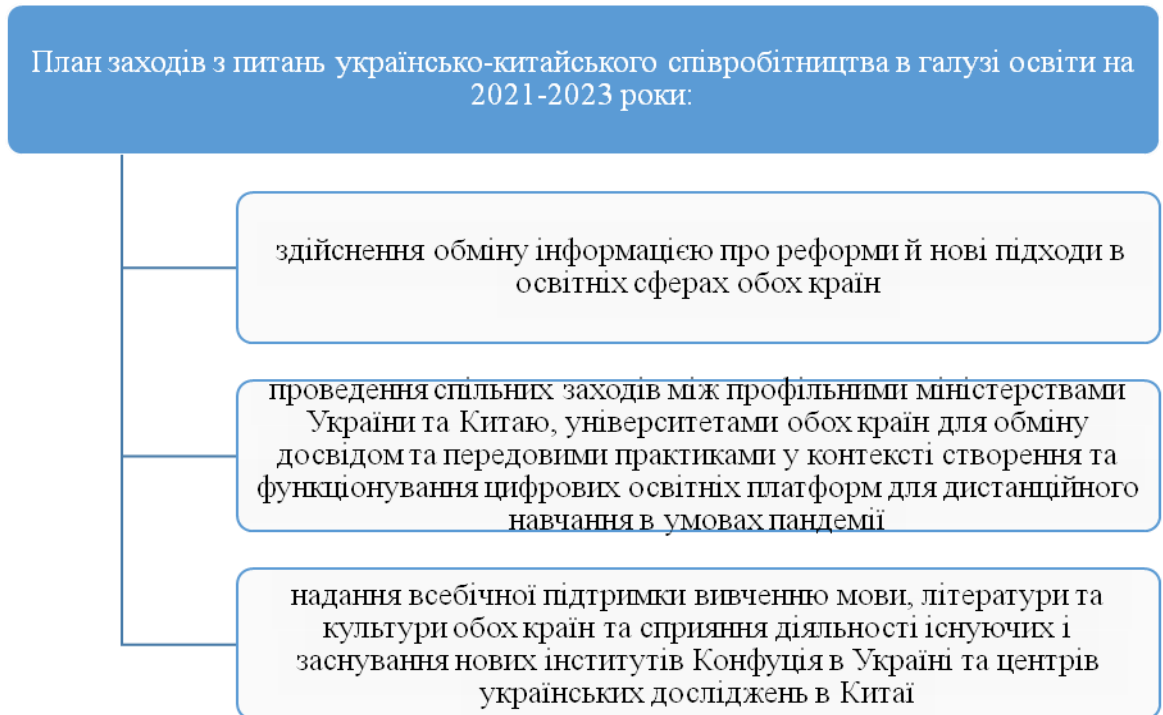

Рис. 2.6. План заходів з питань українсько-китайського співробітництва в галузі освіти на 2021-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [15].

Координаторами Альянсу виступили Національний Університет «Чернігівська політехніка» (Україна) та Далянський технологічний університет (КНР). З початком пандемії коронавірусу суттєво знизився рівень освітніх обмінів між Україною та КНР (рис. 2.7) [15].

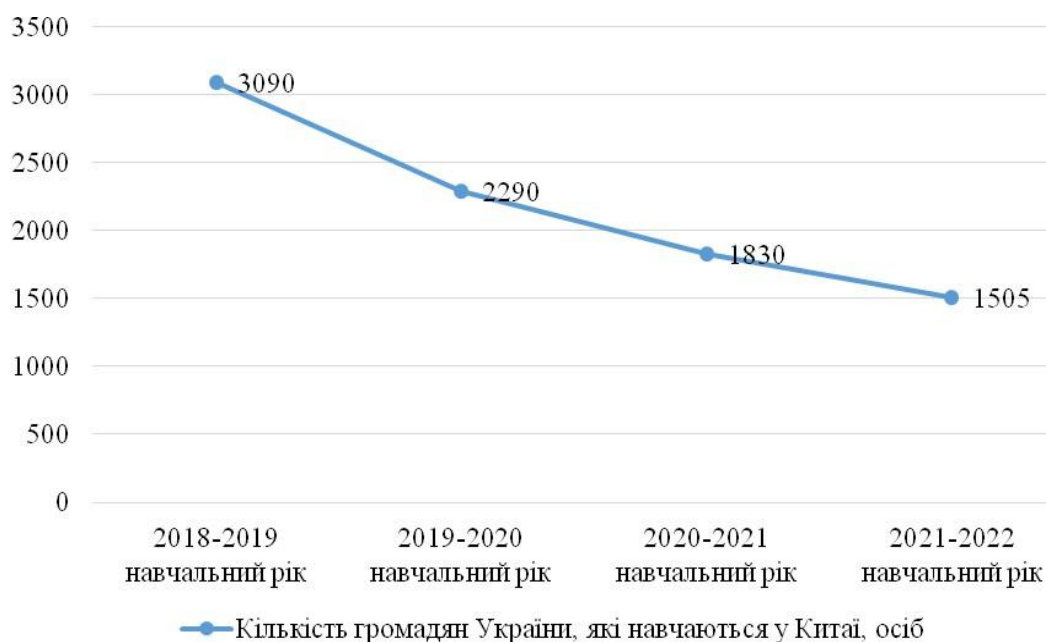

Рис. 2.7. Кількість громадян України, які навчаються у Китаї, осіб

Джерело: складено автором на основі [15].

В 11 китайських закладах освіти міст Пекін, Тяньцзінь, Шанхай (2), Далянь, Ухань, Харбін (3), Сіань та Чжецзян створені центри українських досліджень. В Україні функціонують шість Інститутів Конфуція: в Луганському національному університеті ім. Т. Шевченка, Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Національній музичній академії України ім. П. Чайковського, Харківському національному університеті ім. В. Каразіна та Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К. Ушинського. Українська мова в КНР викладається у семи закладах освіти в містах Пекін, Тяньцзінь, Шанхай, Далянь, Хеншуй, Сіань та Ухань. З 2018 року започатковано роботу онлайн-ресурсу UkraineNOW, у розділі «Навчання» якого доступна корисна інформація про освіту в нашій державі. Головним інформаційним джерелом про вищу освіту в Україні для іноземців є Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. На офіційному сайті Центру абітурієнти можуть отримати інформацію про навчальні програми, процедуру вступу та інші практичні поради [15].

Культурно-гуманітарна сфера важливим напрямком співпраці між Україною та Китайською Народною Республікою. Взаємодія в цій галузі спрямована на реалізацію мистецьких проєктів, проведення інформативно-просвітницьких акцій та підтримання інших форм обмінів між двома країнами. Основу договірно-правової бази співробітництва у сфері культури складає

Угода між Урядом України та Урядом КНР про культурне співробітництво від 31 жовтня 1992 року. У рамках реалізації Програми культурного співробітництва між Міністерством культури України та Міністерством культури Китайської Народної Республіки на 2018-2022 рр. восени 2018 р. у Китаї успішно пройшли «Дні культури України». Заходи розпочались урочистим відкриттям у найбільшому й найпрестижнішому архітектурно-художньому музейному комплексі Китаю «Гугун» виставки пам'яток культури та декоративно-прикладного мистецтва з музеїв України «Кольоровий розмай у золотому вінку». У церемонії відкриття «Днів культури України в Китаї» взяли участь Міністр культури України Є. Нищук і Міністр культури та туризму КНР Ло Шуган. До програми «Днів культури» увійшли виступи Національного заслуженого академічного народного хору України ім. Г. Г. Верьовки, виставка робіт відомого українського фотохудожника В. Козюка, майстер-класи Петриківського художнього розпису. Крім того, у рамках «Днів культури» українська делегація взяла участь у Міжнародному культурному ЕКСПО «Шовковий шлях» (м. Дуньхуан, 27-28 вересня 2018 р.), де Україна була представлена як головна країна-гість [6].

Протягом 2018-2021 років Посольством спільно з партнерами було реалізовано низку заходів культурно-мистецького і просвітницького спрямування, основні із яких представлені на рис. 2.8.

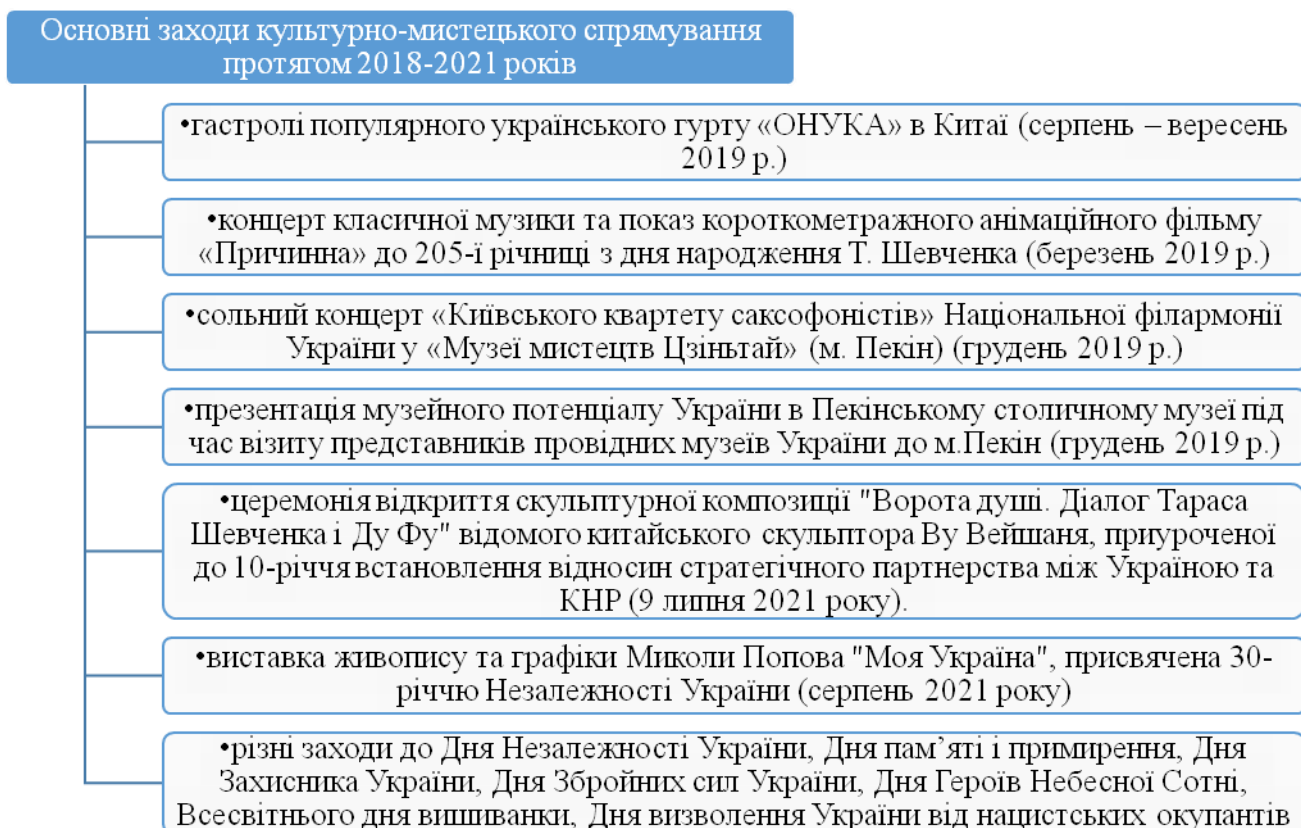

Рис. 2.8. Основні заходи у сфері культури та мистецтва у 2018-2021 рр
Джерело: складено автором на основі [15].

Традиційними вже стали гастролі у Китаї українських театральних і музичних колективів, зокрема балетної трупі Національної опери України ім. Т. Шевченка, Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України, театру «Молодий балет Києва», Театру пластичної комедії «Мімірічі», Харківського дитячого балетного театру тощо. У 2021 році українські артисти взяли онлайн участь у 21-му щорічному фестивалі «Meet in Beijing» (січень-лютий). Зірки Національної опери України Катерина Кухар та Олександр Стоянов представили китайським глядачам модерний балет «Діти ночі», а популярний електро-фолк гурт «ОНУКА» виступив з концертом [15].

Дипломатичною установою організовано презентацію низки літературних видань. Продовжується активна робота, спрямована на активізацію співпраці книговидавців та сприяння участі китайських делегацій у видавничих виставках в Україні та українських – у Китаї. Наразі, однією з найпомітніших тенденцій

культурного співробітництва між Україною та Китаєм є зростання інтересу Китаю до українського кіно- і телевиробництва [15].

Значних змін українсько-китайський міжкультурний діалог зазнав протягом 2022 року у контексті російсько-української війни. Найбільшим контрастом є зміна сприйняття Китаю в Україні. Перед повномасштабним вторгненням Китай розглядався насамперед як можливість для економічного зростання, інвестицій, реіндустріалізації економіки та врівноваження відносин з росією. Після 24 лютого 2022 року стало зрозуміло, що в деяких питаннях Китай стоїть на боці росії, надаючи їй економічну, технологічну та дипломатичну підтримку. Це зумовило перегляд перспектив майбутніх відносин із Китаєм з огляду на довгострокові національні інтереси України та реальні можливості їх реалізації; прагнення України вступити в ЄС і НАТО та взяти на себе відповідні зобов'язання. Ситуація може у значній мірі погіршитися у разі, якщо Китай все-таки прийме рішення щодо надання росії військової підтримки та допомоги в обхід санкцій.

До повномасштабної війни торгівля України з Китаєм та країнами Індотихоокеанського регіону в основному базувалася на експорті продукції з низькою доданою вартістю, як правило сільськогосподарської продукції та сировини. Сировинна структура економіки України, монополія та значний вплив олігархів, відсутність інвестицій не дозволили Україні змінити ситуацію у українсько-китайських економічних відносинах. В умовах повномасштабної російсько-української війни та післявоєнної відбудови України має бути побудована нова модель економіки, яка зможе забезпечити колосальні військові витрати та перетворити Україну з отримувача допомоги на самодостатній донор військової та економічної безпеки регіону. У цьому аспекті роль Китаю є другорядною і буде полягати виключно в торговельній сфері з істотними обмеженнями. Стратегічною має стати роль інших країн Індотихоокеанського регіону – наприклад, Японії, Південної Кореї та Тайваню, які можуть допомогти

Україні побудувати нову цифрову економіку, надати технології та допомогти інтегруватися у глобальні виробничі ланцюги [46].

Таким чином, розвиток міжкультурного діалогу в українсько-китайських відносинах відбувається у декількох напрямках (економічному, військовому, інвестиційному, освітньому, культурно-мистецькому), найбільш перспективним із яких є саме освітній напрямок. Із 2019 року простежується значне посилення комунікацій між культурами на різних рівнях, що дозволило сформувати необхідні перспективи для поглиблення міжкультурного діалогу, що прогнозовано повинно було сприяти зростанню інвестицій Китаю в Україну та покращення політичних відносин. У той же час російське вторгнення призупинило розвиток українсько-китайських відносин через заявлений нейтралітет Китаю та його неофіційну підтримку росії де-факто. Сьогодні питання ще більш загострюється можливістю постачання китайської летальної зброї для окупантів РФ через збільшення конфронтації в американськокитайських відносинах, що безумовно матиме негативний вплив на подальший розвиток відносин Китаю та України у всіх сферах.

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

3.1. Процеси глобалізації та їх вплив на двосторонні відносини між Україною та Китаєм

У глобальному вимірі відносини між Україною та Китаєм наразі перебувають у достатньо складній ситуації, спричинену двома основними факторами: конфронтацією США та Китаю та відносинами Китаю та росії.

Власне цю залежність можливо зобразити у формі наступної схеми (рис. 3.1).

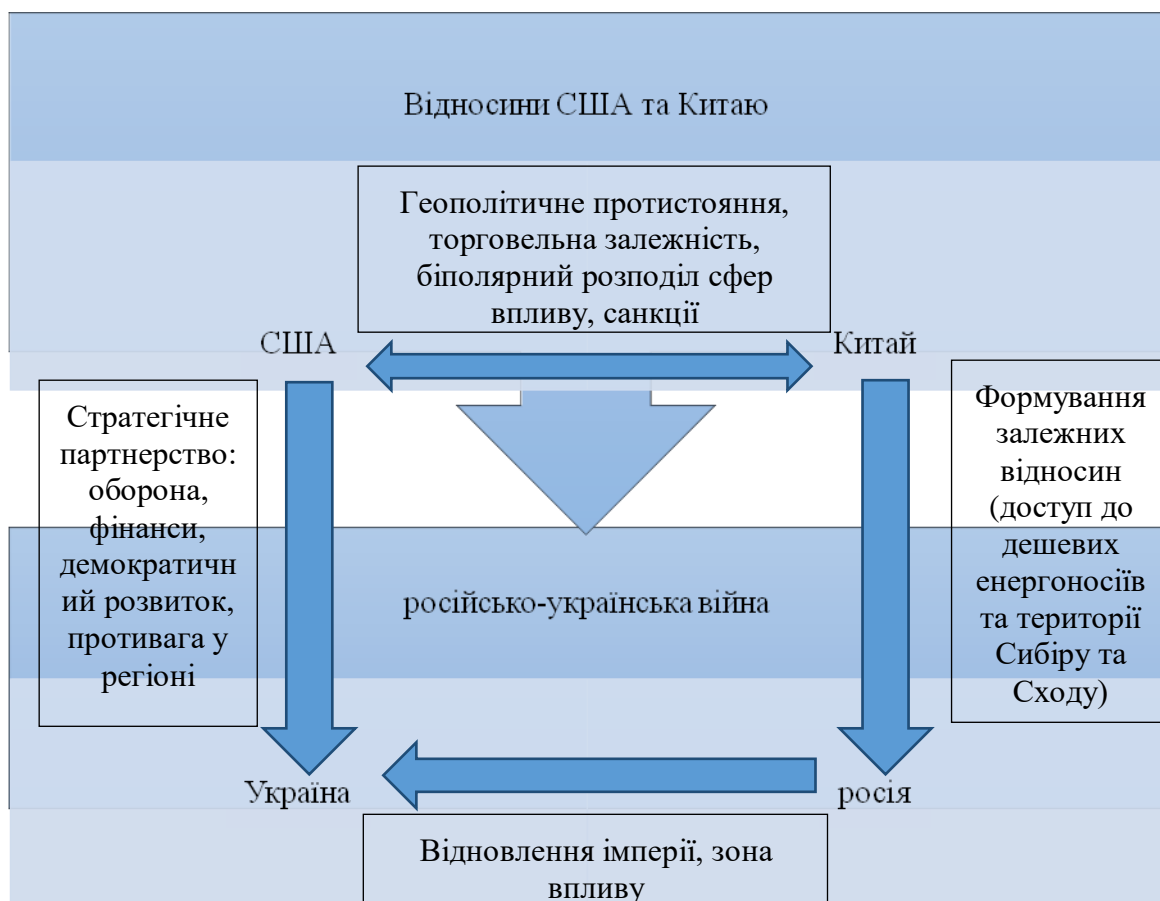

Рис. 3.1. Геополітичний контекст українсько-китайських відносин
Джерело: складено автором.

Двосторонні відносини між Україною та Китаєм формуються у залежності від геополітичних викликів та глобалізаційних тенденцій.

Китай сформулював свою позицію щодо російсько-української війни згідно зі своїм загальним підходом до зовнішньої політики та своїм уявленням про цінність і мету міжнародних альянсів. Загалом, публічні заяви Китаю щодо війни обмежувалися кількома ключовими повідомленнями, повторюваними з першого дня вторгнення: У тому, що сталося в Україні, винна не лише росія, а й Захід, зокрема Сполучені Штати, оскільки Захід постійно ігнорував питання безпеки росії. Дуже важливо створити спільну концепцію безпеки в регіоні та

світі, яка враховує інтереси та занепокоєння всіх сторін і не передбачає домінування Заходу.

Ключові точки перелому мислення Китаю в цьому питанні включають наступне:

1) Захід повинен визнати принцип неподільності безпеки, згідно з яким безпека однієї країни не повинна бути забезпечена за рахунок безпеки інших країн; і що цей принцип має стати основою нової архітектури міжнародної безпеки.

2) Китай, як і Європа, хоче якнайшвидшого завершення війни в Україні, але конфлікт затягується через участь США.

3) Важливо відмовитися від менталітету холодної війни та поняття блоків і перейти до багатопольярної, прагматичної міжнародної системи, у якій незахідні країни відіграють більш вирішальну роль.

4) Ситуації в Україні та на Тайвані непорівнянні, оскільки Україна є суверенною державою, на яку напала інша держава, а Тайвань є частиною Китаю і визнаний таким світом.

5) Китай не підтримує односторонні санкції Заходу проти росії, оскільки Сполучені Штати використовують ці санкції як спосіб розширення свого впливу та геоекономічного охоплення [47].

Наразі важко оцінити, чи війна в Україні послабила чи зміцнила позицію Китаю в міжнародних відносинах. Це створило певні можливості, а також ризики, які Пекін все ще намагається оцінити та належним чином вирішити.

Серед ризиків такі:

– токсична політична ситуація загрожує репутації та іміджу Китаю за кордоном через тісні зв'язки Китаю з росією;

– посилюється політична та ідеологічна поляризація в Південно-Східній та Південній Азії;

– війна ускладнює відносини Китаю з росією; а західні економічні санкції, запроваджені у відповідь на війну, створили проблеми для Пекіна в

реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях», оскільки санкції та пов'язані з ними фінансові обмеження можуть поставити під загрозу транспортування товарів через росію та білорусь [47].

Крім того, війна в Україні створила підстави для подальшої консолідації альянсу НАТО, що Китай сприймає геополітичні цілі США. І Москва, і Пекін сприймають НАТО не як оборонний альянс, а як інструмент американського експансіонізму.

З іншого боку, війна відкрила достатньо великі можливості для Китаю. Ослаблена росія може відштовхнути Москву від Заходу та наблизити її до Пекіна як до «молодшого партнера» Китаю, саме так Китай бачив відносини протягом багатьох років. Крім того, війна викликала політичну, економічну та фінансову реакцію з боку Європи та Сполучених Штатів, іноді безпрецедентну за своїм характером. Оголошення західних можливостей санкцій, обмежень і «червоних ліній» Заходу надає Китаю цінну інформацію про механізми реагування США та ЄС і про їхнє бажання вийти за рамки традиційної дипломатії та використовувати нетрадиційні засоби здійснення тиску. Ця інформація особливо важлива для Китаю, щоб визначити, як він може відповісти у разі масштабної конфронтації із Заходом, наприклад, через Тайвань. Нарешті, війна в Україні підштовхнула Китай до більш активного розширення свого впливу в Океанії та Центральній і Південній Азії, тоді як Сполучені Штати та ЄС обтяжені агресивною політикою щодо росії та внутрішніми соціально-економічними труднощами [46].

Позиція Китаю та відповідь на війну росії в Україні є обережним балансуванням. Китай не зацікавлений у довгостроковому конфлікті високої інтенсивності через політичні, репутаційні та економічні ризики, які може спричинити така війна. У той же час Пекін не хоче бачити повної поразки росії, яка може призвести до встановлення в Москві прозахідного демократичного режиму або, в гіршому випадку, до розпаду країни в результаті внутрішніх політичних криз. Будь-який результат створить абсолютно нове геостратегічне середовище, яке негативно вплине на стратегічну конкуренцію Китаю із Заходом

у глобальному вимірі. Тому Пекін, швидше за все, лобіюватиме швидке припинення вогню до кінця року, незалежно від умов припинення вогню. Китай, швидше за все, продовжить свою «дистанційну дипломатію» і уникатиме прямої підтримки росії, остерігаючись санкцій Заходу. Крім того, Китай не вважає росію життєво необхідною для модернізації своєї національної економіки. Для цього Пекін чітко бачить своє економічне та технологічне майбутнє на європейських ринках. Також Пекіну не потрібна росія як потужний амбітний сусід із надрегіональним впливом і націоналістичними лідерами, які діють через історичну образу. Китай завжди вважав росію гравцем середньої сили та ситуативним партнером у глобальній конкуренції зі Сполученими Штатами, на якого Китай міг би покластися в деяких питаннях регіональної безпеки, таких як конфлікти в Афганістані чи Сирії чи безпека кордонів у Центральній Азії. Часткове послаблення росії в результаті війни та західних санкцій – це те, на що Китай готовий погодитися, оскільки це зробить росію більш залежною від Китаю та східних ринків, дозволяючи Пекіну зв'язати росію як «ресурсний актив» і розширити присутність Китаю. на російському ринку в ключових галузях промисловості та економіки.

З іншого боку, у Пекіні є чітке розуміння стурбованості росії безпекою, особливо розчарування росії Сполученими Штатами через очевидну зацікавленість останніх у розширенні НАТО та оточенні росії військовими базами, а також її сліпоту щодо того, як такі дії можуть викликати резонанс у Москві. Війна в Україні завдала важкого удару архітектурі безпеки після холодної війни, де домінували західні союзники, і створила можливості для її переробки. Це особливо цікаво для Китаю, оскільки Пекін зосередив свої зовнішньополітичні зусилля на просуванні того, що керівництво вважає більш справедливим і репрезентативнішим багатопольярним світовим порядком. У такому порядку Сполучені Штати втратили б своє глобальне панування.

Справедливо сказати, що позиція Китаю щодо російсько-української війни не має нічого спільного з Україною, а радше її слід розглядати через призму

геостратегічної конкуренції Китаю зі Сполученими Штатами. Майбутнє України – питання другорядне. Саме тому Китай навряд чи приєднається до будь-яких антиросійських санкцій: не тому, що Пекін підтримує військове вторгнення Москви в Україну, а тому, що приєднання до цих санкцій означало б підпорядкування волі США, що неприйнятно для Пекіна. З іншого боку, Китай, схоже, готовий відіграти роль посередника в припиненні вогню в Україні, але він хотів би зробити це на рівних із США та ЄС і, ймовірно, лише після того, як Пекін досягне угоди з Вашингтон і Брюсселем. Ось що змушує Китай неоднозначно ставитися до щирої підтримки будь-якої сторони російськоукраїнської війни. Його геополітичні розрахунки призводять до ретельного калібрування відповідей і мінімального залучення [47].

Натомість, Китай стає все більш важливим торговельним партнером для Росії, оскільки він прагне пом'якшити вплив економічних санкцій, запроваджених деякими країнами у відповідь на його вторгнення в Україну. Зараз Сполучені Штати заявляють, що Пекін розглядає можливість постачання зброї та боєприпасів до Росії, звинувачення, які Китай рішуче заперечує. При цьому необхідно враховувати, що Китай розширює свої військові виробничі можливості і зараз є четвертим у світі експортером зброї. Китайська зброя зараз стає все більш досконалою. Її безпілотники, наприклад, є однією з сфер, у якій Росія була б дуже зацікавлена. США стверджують, що китайські фірми вже надали «нелетальну підтримку» Росії, і що у них є нова інформація, яка свідчить про те, що Пекін незабаром може надати і летальну зброю [59].

Марія Шагіна, експерт з економічних санкцій Міжнародного інституту стратегічних досліджень, стверджує, що Китай відкрито не постачав Росії зброю, але, можливо, таємно продає їй високотехнологічну продукцію, яка може бути використана у військових цілях. Наразі експерт запевняє, що існують докази того, що Китай є найбільшим експортером напівпровідників до Росії. Деякі

китайські компанії також постачають цивільні дрони, використовуючи сирій простір між військовими та цивільними цілями [59].

Американський Центр передових оборонних досліджень стверджує, що китайські компанії можуть надсилати росії електронні частини для зенітноракетних радарів [36].

США також запровадили санкції проти китайської компанії, яка, за словами Вашингтона, надала супутникові зображення на підтримку російських найманців, які воюють в Україні. Після того, як росія вторглася в Україну рік тому, західні країни запровадили суворі санкції проти росії – заборонили імпорт нафти та експорт високотехнологічної продукції. Багато західних фірм повністю припинили свої зв'язки з росією, а її торгівля зі США, Великобританією та країнами ЄС впала протягом 2022 року. Однак загальна торгівля Китаю з росією досягла рекордно високого рівня в 190 мільярдів доларів у 2022 році, що на 30% більше, ніж роком раніше (Додаток Б). Російський імпорт з Китаю зріс на 13% до 76 мільярдів доларів, а експорт до Китаю зріс на 43% до 114 мільярдів доларів. Оскільки торгівля росії із західними країнами впала в 2022 році, Китай став, безумовно, її найважливішим торговим партнером [36].

Майже половина всіх річних доходів російського уряду припадає на нафту і газ, а їх продажі в країни ЄС різко впали за останній рік через посилення санкцій. Значну частину цього дефіциту було компенсовано збільшенням продажів до Азії. У 2022 році росія експортувала до Китаю вдвічі більше зрідженого нафтового газу (LPG), ніж роком раніше. росія також поставила на 50% більше природного газу по трубопроводу «Сила сибіру» і на 10% більше сирої нафти. Група економічно розвинутих країн G7 разом з Європейським Союзом і Австралією намагалися встановити всесвітнє обмеження на ціни на російську нафту, що транспортується морем, але Китай відмовився підкоритися і купує російську нафту за ринковими цінами. Китай заявляє і про більш довгострокові плани щодо розширення енергетичних зв'язків. Так, дві країни домовилися про будівництво нового газопроводу (Сила сибіру 2). Існуючий

почав працювати в 2019 році за 30-річним контрактом на суму понад 400 мільярдів доларів [36].

Цими діями Китай посилює напругу в економічних війнах із США та ЄС, які тривають протягом останніх років. Протягом багатьох десятиліть Китай і Сполучені Штати були замкнені в достатньо тісних економічних відносинах. Проте сьогодні американський імпорт певної продукції з Китаю, зокрема напівпровідників, деякого ІТ-обладнання та побутової електроніки, різко впав. Скорочується імпорт навіть одягу, взуття та меблів. З іншого боку, імпорт з Китаю ноутбуків і комп'ютерних моніторів, телефонів, ігрових консолей та іграшок вищий, ніж будь-коли. Попит на ці продукти зріс у відповідь на пандемію COVID-19. Застрягнувши вдома, американці переключили свої витрати з послуг на багато з цих товарів, виготовлених у Китаї. Політики США та Китаю, безсумнівно, мають намір зменшити економічну взаємозалежність двох країн, яка створювалася протягом багатьох десятиліть, але тепер згинається під тягарем триваючих економічних конфронтацій. Торгова війна розпочалася при каденції президента Дональда Трампа, і підтримана та продовжена за адміністрації Байдена. Мотивуючими факторами конфронтації стають бажання збільшити диверсифікацію імпорту, щоб зробити ланцюжки поставок для певних товарів більш стійкими. Серед інших чинників – права людини, демократія та геополітичні проблеми [23].

Економічні зв'язки між Брюсселем і Пекіном, хоч і є взаємовигідними, за останні роки теж погіршилися в багатьох аспектах. У 2021 році прямі китайські інвестиції в Європейський Союз впали до другого найнижчого рівня з 2013 року після 2020 року, згідно з аналізом дослідницької компанії Rhodium Group. З 2016 року падіння досягло рівня 78%. Рівень китайських інвестицій у Європі зараз найнижчий за десятиліття, суворий контроль капіталу в Пекіні та більшу увагу з боку регуляторів ЄС. Інвестиції ЄС у Китай також стали більш концентрованими. Згідно з даними Rhodium Group, між 2018 і 2021 роками 10 найбільших європейських інвесторів у Китаї, включно зі Сполученим

Королівством, склали майже 80% загальних інвестицій континенту в країні. І лише чотири німецькі компанії – автовиробники Volkswagen, BMW, Daimler, хімічний гігант BASF – склали більше третини всіх європейських інвестицій за ці чотири роки. Інвестиційна угода між Пекіном і Брюсселем була відкладена 2021 року після того, як законодавці ЄС наклали санкції на китайських чиновників за ймовірні порушення прав людини, що спонукало Китай відповісти власними штрафами. Угода, узгоджена в принципі в 2020 році після багатьох років переговорів, була розроблена, щоб вирівняти умови для європейських компаній, що працюють у Китаї, які давно скаржилися, що субсидії Пекіна поставили їх у не вигідне становище. У квітні дипломати ЄС заявили, що «зростаюча кількість подразників» шкодить відносинам, включаючи мовчазне прийняття Китаєм війни росії в Україні. Вони описали Китай як партнера для співпраці та переговорів, економічного конкурента та системного суперника [29].

24 лютого Китай оприлюднив на сайті Міністерства закордонних зв'язків пропозицію мирного плану, яка визначається як позиція Китаю щодо політичного врегулювання української кризи і включає 12 пунктів:

1. Повага до суверенітету всіх країн.
2. Відмова від менталітету холодної війни.
3. Припинення бойових дій.
4. Відновлення мирних переговорів.
5. Вирішення гуманітарної кризи
6. Захист цивільного населення та військовополонених.
7. Підтримання безпеки атомних електростанцій.
8. Зниження стратегічних ризиків.
9. Сприяння експорту зерна.
10. Припинення односторонніх санкцій.
11. Підтримання стабільності промислових ланцюгів і ланцюгів поставок.
12. Сприяння постконфліктній відбудові [26].

Таким чином, глобалізаційні зв'язки Китаю із розвинутими країнами, а саме США та ЄС, сьогодні стають стримуючим фактором щодо балансування Китаю у російсько-українській війні. Невигідність відкритою підтримки росії через геополітичне бачення Китаю стає на заваді надсилання летальної зброї російській армії. У той же час протистояння із США щодо зниження гегемонічного впливу останнього у світі роблять не вигідним для Китаю підтримку України. Ці фактори стали причиною певного заморожування розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм. Визначаючи суверенітет України, між тим Китай не бажає нищівної поразки росії. І це не дозволяє Україні розглядати Китай як партнера у стратегічних перспективах. Неоднозначним є і запропонований мирний план, який виконано у політиці балансування без трактування факту агресії зі сторони росії.

3.2. Перспективні напрями розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм

Для розуміння перспектив розвитку міжкультурного діалогу цікавим є порівняння країн за Культурним компасом Hofstede, який дозволяє співставити культурні особливості різних країн (рис. 3.2).

Китай займає вищий рейтинг PDI – тобто його суспільство вважає, що нерівність між людьми прийнятна. Відносини підлеглий-начальство, як правило, поляризовані, і немає захисту від зловживання владою з боку начальства. Люди перебувають під впливом офіційної влади та санкцій і загалом оптимістично дивляться на здатність людей до лідерства та ініціативи. Люди не повинні мати прагнень, що виходять за рамки їх рангу. Україна, набравши 92 бали, є країною, де можновладці дуже дистанційовані в суспільстві [30].

За рівнем індивідуалізму при 20 балах Китай – це дуже колективістська культура, де люди діють в інтересах групи, а не обов’язково в інтересах самих себе. Особисті відносини переважають над завданням і компанією. Україна має 25 балів за даним показником.

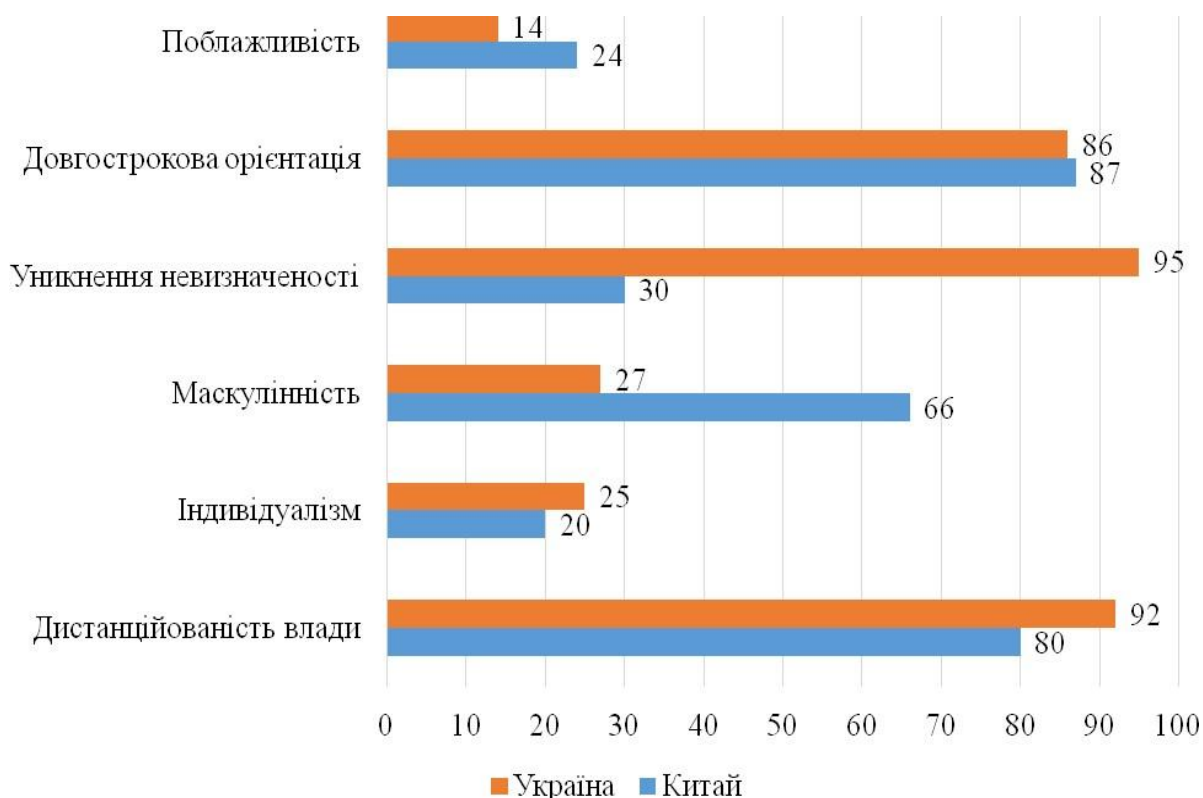

Рис. 3.2. Порівняння країн за культурним компасом Hofstede

Джерело: складено автором на основі [30].

Із 66 балами Китай є чоловічим суспільством, яке орієнтоване на успіх. Відносно низька оцінка України (25 балів) може здивувати тим, що вона надає перевагу символам статусу, але в Україні вони пов’язані з високою дистанцією влади. Китай має 30 балів за показником уникнення невизначеності. Істина може бути відносною, хоча в найближчих соціальних колах існує занепокоєння щодо Істини з великої літери, і існує велика кількість правил (але не обов’язково законів). Тим не менш, дотримання законів і правил може бути гнучким відповідно до фактичної ситуації, а прагматизм є фактом життя. Китайцям

комфортно двозначність; китайська мова сповнена неоднозначних значень, які західним людям може бути важко зрозуміти. Китайці адаптивні та підприємливі. Натомість українці, набравши 95 балів, відчують велику загрозу через неоднозначні ситуації. Поки українці спілкуються з людьми, яких вважають чужинцями, вони виглядають дуже офіційно та відсторонено. При цьому офіційність використовується як знак поваги [30].

Щодо довгострокової орієнтації, то Китай отримав 87 балів у цьому вимірі, тож це дуже прагматична культура. У суспільствах з прагматичною орієнтацією люди вірять, що правда дуже залежить від ситуації, контексту та часу. Виявляють здатність легко пристосовувати традиції до умов, що змінилися, сильну схильність до заощаджень та інвестицій, ощадливість і наполегливість у досягненні результату. Україна має 86 балів, що практично відповідає китайському рівню [30].

Китай є стриманим суспільством, про що свідчить його низький бал 24 у цьому вимірі. Суспільства з низьким балом у цьому вимірі мають схильність до цинізму та песимізму. Стриманий характер української культури добре видно через дуже низький бал 14 за цим виміром [30].

Тож наші суспільства мають багато спільного, що сприяє достатній легкості формування міжкультурного діалогу на різних рівнях.

Власне в Україні, гарно адаптуються китайські мігранти. Деякі з перших китайців, які мігрували в Україну в сучасну епоху, були частиною Китайського трудового корпусу, найнятого російською імперією, якій потрібні були працівники для укомплектування фабрик, будівництва залізниць і робітників у шахтах, поки її власні піддані воювали у Першій світовій війні. У період реформ після 1980-х років звільнені фабричні робітники з північного сходу Китаю скористалися Транссибірською залізницею в пошуках нових можливостей у Східній Європі, а згодом пішли торговці зі східного Китаю. Українські університети добре поважаються в Китаї, особливо в таких сферах, як медицина

та музика, і за останні 20 років торговельні відносини та туризм зросли між двома країнами, хоча деякі з цих цифр впали в останні роки через війну [65].

Українська громада (діаспора) як організована структура у КНР відсутня. Серед українських громадян, які зараз проживають на території КНР, переважають особи, що прибули до Китаю з метою працевлаштування та навчання. Більшість цих осіб проживають у містах Пекін, Шанхай та Гуанчжоу, а також Спеціальному автономному районі Сянган (Гонконг). У Пекіні, Шанхаї, Гуанчжоу, Харбіні та інших великих містах КНР, а також в САР Сянган (Гонконг) утворено низку українських асоціацій, які не мають формальної структури та не зареєстровані як організації, а є добровільними об'єднаннями, спрямованими як на вирішення поточних проблем їхніх членів, так і на задоволення національно-патріотичних потреб українських громадян. Зазначені об'єднання підтримуються Посольством та беруть активну участь в організації і проведенні інформаційних, іміджевих, патріотичних та культурних заходів. З метою сприяння формуванню української громади у Китаї започаткована системна робота з українським студентством та діловими колами [61].

Наразі українці, які навчаються та працюють за кордоном, відчайдушно намагаються підтримувати зв'язок із родиною та друзями. Багато хто також долучається до онлайн-закликів зі збору грошей для збройних сил. За даними посольства України в Пекіні, в Китаї проживає від 50 до 100 тисяч українців [25].

Протягом більшої частини останнього десятиліття Китай культивував свої двосторонні відносини з Україною, збільшуючи торгівлю товарами, надаючи (неефектні, але все ж актуальні) інвестиції та реалізуючи будівельні проекти для розвитку промисловості та інфраструктури. Ця модель співпраці між Пекіном і Києвом продовжувалася безперешкодно, навіть якщо напруга між росією та Україною посилювалася. Навіть анексія Криму в 2014 році чи початкова війна на Донбасі не змінили політичний «агностицизм» Пекіна.

Намагаючись підтримувати свої економічні та стратегічні зусилля в регіоні, Пекін сповідував нейтралітет у конфліктах між своїми партнерами. Тим не менш, масштаби та інтенсивність нинішньої російсько-української війни кинули глибокий виклик цьому принципу китайської зовнішньої політики. Пряма політична допомога росії в її акті агресії щодо незалежної та суверенної держави зробила б Пекін співучасником вторгнення москви, викликавши репресії з боку міжнародної спільноти і, таким чином, негативно вплинула б на бізнес. З іншого боку, випадкове відокремлення від росії призведе до навмисного відчуження важливого партнера, спричинить проблеми в Центральній Азії та спричинить труднощі із забезпеченням сталого та доступного енергопостачання [28].

Таким чином, Пекін опинився між економічним і геополітичною викликами, зберігаючи свою позицію передбачуваного «нейтралітету», водночас посиляючи безліч суперечливих повідомлень. Крім того, створення урядом Китайської Народної Республіки чітких наративів про війну в Україні для внутрішнього споживання та для ширшої світової аудиторії посилило плутанину навколо позиції та намірів Китаю. На початку вторгнення офіційна лінія полягала в тому, що КНР виступає за повагу та захист суверенітету та територіальної цілісності всіх країн, що рівною мірою стосується і питання України, але водночас заявила про необхідність поважати законні звернення до безпеки росії щодо розширення НАТО на схід [18]. Пізніші повідомлення не змогли пролити більше світла на цю проблему. З точки зору внутрішнього споживання, основним лейтмотивом різних кампаній є засудження США та НАТО за «провокування» або «ескалацію» конфлікту заради власної вигоди.

На міжнародній арені Пекін дотримується іншого підходу, але так само уникає головне питання, яким є фактичне вторгнення росії в Україну. Китайські офіційні особи продовжують оприлюднювати розсіяний наратив про дотримання об'єктивної та неупередженої позиції з цього питання та стверджувати, що Китай завжди стоїть на боці миру, заявляючи, що фундаментальним рішенням є врахування законних побоювань щодо безпеки всіх відповідних сторін [53].

На стратегічному рівні мовчазна підтримка Китаєм свого російського партнера не дає додаткових структурних переваг, крім знижених цін на нафту, газ і вугілля. Насправді надання підтримки росії може завдати шкоди геостратегічній позиції КНР, оскільки це зміцнює західну, зокрема трансатлантичну єдність, тим самим зближуючи Європу та США у дедалі більшому колі питань. Для Китаю ситуація може погіршитися ще більше, якщо режим путіна впаде або буде досягнуто перемир'я, яке відштовхне Пекін. За такого сценарію Китай зіткнеться з узгодженим західним блоком, будучи прив'язаним до партнера, якому бракує достатнього впливу на світовій арені або необхідної купівельної спроможності для поглинання китайського експорту [53].

Зараз Україна перебуває в дуже незavidному становищі в економічних відносинах з Китаєм. Якщо Україні вдасться відновити рівень життєздатності, який дозволить їй продовжувати експорт військового обладнання, неону, пшениці, залізної руди, кукурудзи, насінневої олії тощо, і якщо Китай у той же час продовжуватиме безупинно здійснювати глибокі та постійні розширення економічних відносин з росією, український уряд і виробники країни не будуть готові продовжувати виробляти ці замовлення для Китаю [37].

У ширшій картині загарбницька війна росії є «спойлером» для самопроголошених принципів зовнішньої політики Пекіна, заснованих на повазі до суверенітету, територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи третіх держав, а також його давньої опозиції до «односторонніх заходів». Однак Пекін опинився у складному становищі зі своїм спотвореним і неоднозначним публічним повідомленням про те, що він не засуджує вторгнення, незважаючи на те, що напад на Україну рівнозначний знищенню всіх принципів його зведення правил міжнародної дипломатії. Китай отримує лише скромні матеріальні вигоди від своїх існуючих відносин з росією, насамперед дешевшу нафту і газ, товари, ціна яких, навіть зі знижкою, зараз набагато вища, ніж до війни. Однак Пекін пожертвував значним міжнародним авторитетом своєю відмовою критикувати

росію. Повне розмежування, яке зображується як «нейтралітет», є нездійсненним для такої великої світової держави, як Китай, і призвело до втрати політичного та економічного впливу. Водночас у Києві вже ніхто не забуде, яке партнерство мало значення під час війни, а яке було просто паперовим відображенням. Коли війна закінчиться, сформується більш чітке розмежування геополітичних блоків, незважаючи на аргументи Пекіна про протилежне. І Україна буде ще менш схильна відігравати будь-яку роль у розвитку відносин, особливо з огляду на заперечення ЄС і США щодо ініціативи.

У довгостроковій перспективі непереконлива позиція Китаю цілком може стати каменем спотикання для формування міжкультурного діалогу.

Коли Україна почне відбудовувати свою інфраструктуру та свою економіку, їй доведеться прийняти кілька складних рішень у відносинах з Китаєм, і частина цих розрахунків, безсумнівно, визначатиметься ступенем, до якого Китай продовжуватиме співпрацювати та підтримувати росію, поки російська армія вбиває цивільних чоловіків, жінок і дітей в Україні.

Довгий час Китай був першим торговим партнером України, а Київ розглядав Китай як перспективне джерело інвестицій і важливого політичного партнера для противаги росії. Тому Київ намагався збалансувати відносини, розвиваючи безпекове партнерство зі США та економічне партнерство з ЄС і Китаєм. У зв'язку з цим Україна не поділяла підхід до визнання Китаю стратегічним викликом, утримувалася від критики Китаю з питань прав людини, продавала Китаю зброю та військові технології. Водночас надії України виправдалися лише частково. Китай імпортував українську сировину, але не інвестував в Україну. Після 24 лютого Китай не спромігся зайняти чітку політичну позицію щодо критики дій росії. Спроби Києва залучити Китай на свій бік повністю провалилися. У зв'язку з цим стратегія балансування України має змінитися на стратегію повної інтеграції в економічне, технологічне та безпекове середовище Заходу (ЄС і НАТО) з усіма наслідками позиціонування щодо Китаю:

- для України стратегічно важливо скорегувати свою політику щодо Китаю відповідно до підходів ЄС і НАТО – з урахуванням глобальних амбіцій Китаю та пов'язаних із ними викликів;
- Україні необхідно суттєво зменшити економічну та технологічну залежність від Китаю.
- необхідно побудувати захист своїх чутливих технологій і зменшити можливості Китаю впливати на Україну. Зокрема, йдеться про формування Києвом нової азійської стратегії для України; побудова ефективного механізму скринінгу іноземних інвестицій; недопущення доступу Китаю до елементів критичної інфраструктури та чутливих секторів економіки тощо.
- у ширшому аспекті азійської стратегії Україні необхідно побудувати стабільні та взаємовигідні відносини з країнами регіону – Японією, Південною Кореєю, Тайванем тощо [46].

Тож сучасний напрямок розвитку українсько-китайських відносин погіршується через підтримку Китаєм росії. Наведені вище перспективи у значній мірі ускладнять формування підґрунття для розвитку подальшого міжкультурного діалогу між країнами.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки та узагальнення.

1) Культурне середовище швидко змінюється і стає все більш різноманітним. Все більше і більше людей живуть у «мультикультурному» нормальному середовищі і змушені керувати власною різноманітною

культурною приналежністю. Діалог між культурами, це різновид дипломатії, і є найдавнішим і найосновнішим способом демократичної розмови, є протиположним до неприйняття та насильства. Міжкультурний діалог розуміється як відкритий і шанобливий обмін думками між окремими особами, групами з різним етнічним, культурним, релігійним і мовним походженням і спадщиною на основі взаємного розуміння та поваги. Міжкультурний діалог повинен поширюватися на усіх рівнях: внутрішньому, міжсуспільному та на рівні між суспільством та світом.

У загальному розумінні мета міжкультурного діалогу полягає в тому, щоб навчитися мирно і конструктивно жити разом у мультикультурному світі та розвинути почуття спільності та приналежності. Міжкультурний діалог також може бути інструментом запобігання та вирішення конфліктів шляхом посилення поваги до прав людини, демократії та верховенства права.

Відповідно до шести основних підходів міжкультурний діалог можливо трактувати як: соціокультурний процес; тип соціокультурної практики взаємодії людей; форма взаємин (комунікацій) між людьми; соціальний інститут; стратегія культурної політики різних суб'єктів; категорія наукового аналізу й науково-теоретичний концепт. Цілі міжкультурного діалогу полягають у розумінні різного бачення світу, виявленні подібності та відмінності різних культурних традицій, досягнення консенсусу, демократизації управління культурним розмаїттям, подолання розривів, обмін передовим досвідом, спільному розвитку проєктів.

Умови формування змістовного міжкультурного діалогу повинні бути виконані з самого початку або досягнуті в процесі, і передусім полягають у: досягненні рівної гідності усіх учасників; добровільному вступі в діалог; складі мислення (з обох сторін), що характеризується відкритістю, цікавістю та відданістю, а також відсутністю бажання «перемагати» в діалозі; готовності розглядати як культурні подібності, так і відмінності; наявності мінімального рівня знань про відмінні риси своєї та «чужої» культури; здатності знаходити спільну мову для розуміння та поваги культурних відмінностей.

Сприяння міжкультурному діалогу сприяє збереженню та просуванню прав людини, демократії та верховенства права.

2) Світовою проблематикою міжкультурного діалогу активно займається ЮНЕСКО, відзначаючи, що культури взаємозалежні, а культурне розмаїття є джерелом сили та трансформації для людства. ЮНЕСКО наразі очолює зусилля в рамках системи ООН, спрямовані на зміцнення міжкультурного діалогу як механізму побудови майбутнього, яке є більш інклюзивним, стійким і мирним. Сьогодні мир вимагає ще активніших інвестицій, освіченого лідерства, потужних освітніх цінностей, широких досліджень соціальних інновацій і прогресивного медіасвіту. Світовими питаннями міжкультурного діалогу також займається ООН, адже діалог між цивілізаціями є частиною фундаментальної структури ООН. Міжкультурний діалог є єдиною довготривалою відповіддю на расову напругу та напруженість на основі ідентичності. Глобалізація пов'язує культури та міжнародні відносини на різних рівнях: економічних, політичних, соціальних тощо. Міжнародні відносини використовують глобалізацію для досягнення своєї мети: розуміння культур. Інтеркультуралізм представляє контакт між культурами і матеріалізується в наявність активного та продуктивного діалогу між ними.

3) Китайсько-українські відносини мають багаторічну історію. Історія формування міжкультурного діалогу включає три основні періоди. Першим періодом є період російської імперії, який включає XVII-XX ст.. У цей період Україна не відособлюється від імперії, а взаємозв'язки формуються у контексті налагодження зв'язків між Китаєм та російською імперією. Другим періодом є радянський період (XX століття до 1991 р.). У цей період китайсько-українські відносини розвивалися у три окремі етапи:

- до 1949 р. – міграція українців до Китаю та активізація міжкультурного діалогу,
- 1949-1960 роки – поживлення відносин, Україна сприймалася як частина радянського простору та культури,

– 1960-1991 роки – культура України почала розглядатися як окреме формування із власними тенденціями, у китайському дискурсі формується розуміння України та її культури у відриві від радянського союзу. Така трансформація відбувалася через ускладнення російсько-китайських відносин.

Третім періодом визначено період незалежності (1991 рік – дотепер). Цей період теж не є однозначним і його можна умовно розподілити на чотири етапи:

- 1991-2010 роки – період усталення;
- 2011-2018 роки – період пожвавлення;
- 2019-2021 роки – період формування стратегічних напрямів

співробітництва, посилення культурного діалогу;

– 2022-2023 рік – період ускладнення культурного діалогу через російсько-українську війну.

4) До 2022 року між Україною та Китаєм у багатьох напрямках посилювалося співробітництво, що сприяло поглибленню міжкультурного діалогу. Розвиток міжкультурного діалогу в українсько-китайських відносинах відбувається у декількох напрямках (економічному, військовому, інвестиційному, освітньому, культурно-мистецькому), найбільш перспективним із яких є саме освітній напрямок. Із 2019 року простежується значне посилення комунікацій між культурами на різних рівнях, що дозволило сформувати необхідні перспективи для поглиблення міжкультурного діалогу, що прогнозовано повинно було сприяти зростанню інвестицій Китаю в Україну та покращення політичних відносин. Значних змін українсько-китайський міжкультурний діалог зазнав протягом 2022 року у контексті російськоукраїнської війни. Найбільшим контрастом є зміна сприйняття Китаю в Україні. Сьогодні питання ще більш загострюється можливістю постачання китайської летальної зброї для окупантів РФ через збільшення конфронтації в американсько-китайських відносинах, що безумовно матиме негативний вплив на подальший розвиток відносин Китаю та України у всіх сферах.

5) У глобальному вимірі відносини між Україною та Китаєм наразі перебувають у достатньо складній ситуації, спричинену двома основними факторами: конфронтацією США та Китаю та відносинами Китаю та росії. Двосторонні відносини між Україною та Китаєм формуються у залежності від геополітичних викликів та глобалізаційних тенденцій. Глобалізаційні зв'язки Китаю із розвинутими країнами, а саме США та ЄС, сьогодні стають стримуючим фактором щодо балансування Китаю у російсько-українській війні. Невигідність відкритою підтримки росії через геополітичне бачення Китаю стає на заваді надсилання летальної зброї російській армії. У той же час протистояння із США щодо зниження гегемонічного впливу останнього у світі роблять не вигідним для Китаю підтримку України. Ці фактори стали причиною певного заморожування розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Китаєм. Визначаючи суверенітет України, між тим Китай не бажає нищівної поразки росії. І це не дозволяє Україні розглядати Китай як партнера у стратегічних перспективах. Неоднозначним є і запропонований мирний план, який виконано у політиці балансування без трактування факту агресії зі сторони росії.

б) Наші суспільства мають багато спільного, що сприяє достатній легкості формування міжкультурного діалогу на різних рівнях. Власне в Україні, гарно адаптуються китайські мігранти. У той же час українська громада (діаспора) як організована структура у КНР відсутня. Наразі українці, які навчаються та працюють за кордоном, відчайдушно намагаються підтримувати зв'язок із родиною та друзями.

Після 24 лютого Китай не спромігся зайняти чітку політичну позицію щодо критики дій росії. Спроби Києва залучити Китай на свій бік повністю провалилися. У зв'язку з цим стратегія балансування України має змінитися на стратегію повної інтеграції в економічне, технологічне та безпекове середовище Заходу (ЄС і НАТО) з усіма наслідками позиціонування щодо Китаю:

- для України стратегічно важливо скорегувати свою політику щодо Китаю відповідно до підходів ЄС і НАТО – з урахуванням глобальних амбіцій Китаю та пов'язаних із ними викликів;
- Україні необхідно суттєво зменшити економічну та технологічну залежність від Китаю;
- необхідно побудувати захист своїх чутливих технологій і зменшити можливості Китаю впливати на Україну. Зокрема, йдеться про формування Києвом нової азійської стратегії для України; побудова ефективного механізму скринінгу іноземних інвестицій; недопущення доступу Китаю до елементів критичної інфраструктури та чутливих секторів економіки тощо;
- у ширшому аспекті азійської стратегії Україні необхідно побудувати стабільні та взаємовигідні відносини з країнами регіону – Японією, Південною Кореєю, Тайванем тощо.

Тож сучасний напрямок розвитку українсько-китайських відносин погіршується через підтримку Китаєм росії. Наведені вище перспективи у значній мірі ускладнять формування підґрунття для розвитку подальшого міжкультурного діалогу між країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братюк Ю. «Мотор Січ» продали китайським інвесторам через офшори і без дозволу АМКУ. Контрольний пакет акцій «Мотор Січі» продали за понад 700 млн доларів за кредити держбанків Китаю. Zaxid.net. Економіка. 2021. 15 квітня 2021. URL:https://zaxid.net/motor_sich_prodati_kitayskim_investoram_cherez_ofshori_i_bez_dozvolu_amku_n1517430 (дата перегляду: 16.02.2023).

2. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за країнами світу (20002021). Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата перегляду: 20.02.2023).
3. Євтух В. Міжкультурний діалог: ефективний конструкт інтегративного розвитку поліетнічних суспільств. Політичний менеджмент. 2009. № 3. С. 3-13. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/yevtukh-_mizhkulturnyi.pdf (дата перегляду: 31.12.2022).
4. Зовнішня торгівля товарами за країнами-партнерами. Державна служба статистики. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата перегляду: 20.02.2023).
5. Кількість міждержавних мігрантів за країнами в'їзду (виїзду). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ds/mr/arh_kmm_kv.html (дата перегляду: 20.02.2023).
6. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Китаєм. Посольство України в Китайській Народній Республіці. 2022. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/189-kulyturno-gumanitarne-spivrobotnictvomizh-ukrajinoju-ta-kitajem> (дата перегляду: 20.02.2023).
7. Лісовий В. С. Діалог міжкультурний. Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. Т. 7. URL: <https://esu.com.ua/article-24459> (дата перегляду: 31.12.2022).
8. Лю Сяньчжун. Соціально-культурний обмін між Китаєм та Україною: історія та сучасність. Україна-Китаї. 2018. № 13. URL: <https://sinologist.com.ua/-lyu-syanchzhun-sotsialno-kulturnyj-obmin-mizh-kytayemta-ukrayinoyu-istoriya-ta-suchasnist> (дата перегляду: 20.02.2023).

9. Мітькіна О. Огляд підходів до вивчення міжкультурного діалогу і процесів взаємодії культур. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2013. Вип. 22.С. 324-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu-_2013_22_22. (дата перегляду: 31.12.2022).

10. Овсянкіна Л. А., Ковальчук Н. Д. Проблема діалогу у контексті глобальних процесів сучасності. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 2020. №27. с. 7-16. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35238/1/L_Ovsiankina_N_Kovalchuk_OD_27_IS_IPSP.pdf (дата перегляду: 31.12.2022).

11. Політичні відносини між Україною та Китаєм. Посольство України в Китайській Народній Республіці. 26 травня 2022 року. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-takitajem> (дата перегляду: 20.02.2023).

12. Прямі інвестиції в Україну. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/-FDI_Lf_u.xlsx (дата перегляду: 20.02.2023).

13. Прямі інвестиції із Україну. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/-FDI_As_u.xlsx (дата перегляду: 20.02.2023).

14. Саковська Т. Сутність діалогу культур у процесі міжкультурного виховання. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 49, 2014. С. 179-184. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files-/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/49/Tetyana_Savkovsjka.pdf (дата перегляду: 31.12.2022).

15. Співпраця у сфері освіти. Посольство України в Китайській Народній Республіці. 2022. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/4965spivpracya-v-galuzi-osviti> (дата перегляду: 20.02.2023).

16. Стець А. РНБО заявила про рішення націоналізувати «Мотор Січ». Zaxid.net. Економіка. 2021. URL: https://zaxid.net/rnbo_zayavila_pro_rishennya_natsionalizuvati_motor_sich_n1515634 (дата перегляду: 16.02.2023).
17. Торгівля та інвестиції. Посольство України в Китайській Народній Республіці. Державна служба статистики України. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/186-torgovelyno-jekonomichnespivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem/torgivlya-ta-investiciyi> (20.02.2023).
18. 王毅阐述中方对当前乌克兰问题的五点立场/. 2022-02-26. URL: https://www.mfa.gov.cn/wjzbzd/202202/t20220226_10645790.shtml (26.02.2023).
19. 50th anniversary of the European Cultural Convention (Faro, 27-28 October 2005) – Closing Conference. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d91a9 (дата звернення: 31.12.2022).
20. Academic Impact. United nations. URL: <https://www.un.org/en/academicimpact/inter-cultural-dialogue> (дата звернення: 31.12.2022).
21. Alper A. Exclusive: Russia's attack on Ukraine halts half of world's neon output for chips. Reuters. 2022. URL: <https://www.reuters.com/technology/exclusiveukraine-halts-half-worlds-neon-output-chips-clouding-outlook-2022-03-11/> (дата перегляду: 16.02.2023).
22. Best practice - No 8 - Intercultural dialogue – brochure. 31 December 2004. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/best-practiceno-8-intercultural-dialogue-brochure_en (дата звернення: 31.12.2022).

23. Bown Ch. P. Four years into the trade war, are the US and China decoupling? Piie. 2022. October 20. URL: <https://www.piie.com/blogs/realtimееconomics/four-years-trade-war-are-us-and-china-decoupling> (25.02.2023).
24. Briga E. Intercultural dialogue. Council of Europe. European Union. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/intercultural-dialogue> (дата звернення: 31.12.2022).
25. Cai J. Ukrainians in China: far from home but close to the conflict with Russia. 2022. 26 Feb. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3168511/ukrainians-china-far-home-close-conflict-russia> (26.02.2023).
26. China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis. 2023. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_6605/02302/t2023022 (25.02.2023).
27. Chinese COFCO to implement an investment project in Mariupol Sea Port. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/chinese-investment-cofco/> (дата перегляду: 16.02.2023).
28. Ciurtin H. The Enemy of My Friend Remains My Friend: China's Ukraine Dilemma. 2022. July 12. URL: <https://chinaobservers.eu/the-enemy-of-myfriend-remains-my-friend-chinas-ukraine-dilemma/> (25.02.2023).
29. Cooban A. Huge trade partner and 'systemic rival.' Europe has a China problem. CNN Business. 2022. December 2. URL: <https://edition.cnn.com/2022/11/30/economy/europe-china-trade-tension/index.html> (25.02.2023).
30. Country comparison. Ukraine-China. URL: <https://www.hofstedeinsights.com/country-comparison/china,ukraine/> (25.02.2023).
31. COVID-19 leaves a legacy of rising poverty and widening inequality. URL: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/covid-19-leaves-legacy-risingpoverty-and-widening-inequality> (дата звернення: 31.12.2022).
32. Decision No 1983/2006/EC of the European Parliament and of the

Council of 18 December 2006 concerning the European Year of Intercultural Dialogue (2008). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-year-ofintercul-tural-dialogue-2008.html> (дата звернення: 31.12.2022)

33. European Youth Campaign against racism, anti-Semitism, xenophobia and intolerance («All Different – All Equal»). URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/-home> (дата звернення: 31.12.2022).

34. First Summit (8-9 October 1993, Vienna, Austria). URL: <https://www.coe.int/en/web/cm/summits> (дата звернення: 31.12.2022)

35. Framework Convention for the Protection of National Minorities (ETS No. 157). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist?module=treatydetail&-treatynum=157> (дата звернення: 31.12.2022).

36. Garcia N. New C4ADS analysis shows that Chinese state-owned conglomerates trade in sensitive technologies with Russia's defense sector, including to companies involved in Russia's ongoing war in Ukraine. 2022. URL: <https://c4ads.org/reports/trade-secrets/> (25.02.2023).

37. Girard B. The Cost of the War to the China-Ukraine Relationship. The diplomat. 2022. URL: <https://thediplomat.com/2022/03/the-cost-of-the-war-to-thechina-ukraine-relationship/> (дата перегляду: 30.01.2023)

38. Inflation more than doubled between March 2021 and March 2022. URL: <https://ilostat.ilo.org/inflation-more-than-doubled-between-march-2021-and-march2022/#:~:text=Inflation%20more%20than%20doubled%20between%20March%202021%20and%20March%202022,prices&text=The%20annual%20rate%20of%20inflation,per%20cent%20in%20December%202021> (дата звернення: 31.12.2022).

39. Intercultural Dialogue, in Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue: UNESCO World Report, United Nations Education, Scientific and Cultural Organisation, Paris, ch. 2. UNESCO, 2009. URL:

<https://gsdrc.org/documentlibrary/intercultural-dialogue/> (дата звернення: 31.12.2022).

40. Intercultural Dialogue. URL: <https://en.unesco.org/themes/interculturaldialogue> (дата звернення: 31.12.2022).

41. International Conference «Interregional Dialogue in Europe: 2001 and Beyond». Analytical Report. Kyiv, 2001 (дата звернення: 25.02.2023).

42. Johnson R. F. Why Ukraine is a secret weapon for China's airpower. MEI. 2020. July 9. URL: <https://www.mei.edu/publications/why-ukraine-secretweapon-chinas-airpower> (дата перегляду: 16.02.2023).

43. Johnson. R. F. Why Ukraine is a secret weapon for China's airpower. 2020. July 9. URL: <https://www.mei.edu/publications/why-ukraine-secret-weaponchinas-airpower> (дата перегляду: 16.02.2023).

44. Jordanian delegation on Civil participation practices. Strasbourg, 1 September 2022 . URL: <https://dialoguetoolkit.net/> (дата звернення: 31.12.2022).

45. KOF Globalisation Index. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-andindicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата перегляду: 31.12.2022).

46. Kuo Mercy A. China-Ukraine Relations: Kyiv's Balancing Act. The diplomat. 2023. URL: <https://thediplomat.com/2023/02/china-ukraine-relationskyivs-balancing-act/> (дата перегляду: 30.01.2023).

47. Kuso I. China's Strategic Calculations in the Russia-Ukraine War. Wilsoncenter. 2022. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/chinas-strategiccalculations-russia-ukraine-war> (20.02.2023).

48. Market share of the leading exporters of major weapons between 2017 and 2021, by country. Statista. 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/267131/market-share-of-the-leading-exporters-of-conventional-weapons/> (дата перегляду: 16.02.2023).

49. Measuring the shadow pandemic: Violence against women during COVID-19. URL: <https://data.unwomen.org/publications/vawrga> (дата звернення: 31.12. 2022).

50. Memorandum lifts outlook for Ukrainian wheat to China. Argusmedia. 07 June 2021. URL: <https://www.argusmedia.com/en/news/2222197-memorandumlifts-outlook-for-ukrainian-wheat-to-china> (дата перегляду: 16.02.2023).

51. NEON. Science and Technology. 2022. 12th March. URL: <https://www.iasgyan.in/daily-current-affairs/neon#:~:text=In%20percent20semiconductor%0percent20manufacturing%20percent2C%20percent20it%20percent20is,of%20percent20global%20percent20demand%20percent20for%20percent20neon> (дата перегляду: 16.02.2023).

52. North South Centre. URL: <https://www.coe.int/en/web/north-south-centre>.
(дата звернення: 31.12.2022).

53. President Xi Jinping Meets with European Council President Charles Michel and European Commission President Ursula von der Leyen. 2022. 01 квітня. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202204/t20220401_10663276.html (дата звернення: 26.02.2023).

54. Resolution Res(2002)8 on the statute of the European Commission against Racism and Intolerance. Council of Europe committee of ministers. URL: https://pjpeu.coe.int/documents/42128013/47261746/Resolution_8_2002_EN.pdf/285f4aa7-2ae1-4769-afbf-01affef7184 (дата звернення: 31.12.2022).

55. The concept of intercultural dialogue. Council of Europe. URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp (дата звернення: 31.12.2022).

56. The future of the Council of Europe youth policy: AGENDA 2020. Kyiv, Ukraine. 10-11 October 2008. URL: https://pjpeu.coe.int/documents/42128013/47261806/Agenda2020_Declaration_EN.pdf/a95702e2-dcd0-4d2a-b5a7-980046e2a25e

(дата звернення: 31.12.2022).

57. The South China Morning Post's report. URL: <https://www.scmp.com/news/china/military/article/3139603/how-china-grew-buyer-major-arms-trade-player>

(дата перегляду: 16.02.2023).

58. Top 50 countries in the Globalization Index 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/> (дата перегляду: 31.12.2022).

59. Ukraine war: What support is China giving Russia? BBC. 20.02.2023. URL: <https://www.bbc.com/news/60571253> (дата звернення: 25.02.2023).

60. Ukraine. The Observatory of Economic Complexity (OEC). URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr> (дата перегляду: 30.01.2023).

61. Ukrainians in China. 2021. 20 April. URL: <https://china.mfa.gov.ua/en/partnership/ukrainians-in-china> (дата звернення: 26.02.2023).

62. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. 2 November 2001. Paris, France. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universaldeclaration-cultural-diversity> (дата звернення: 31.12.2022).

63. Welcome to UNESCO's e-Platform on Intercultural Dialogue. URL: <https://www.unesco.org/interculturaldialogue/en> (дата звернення: 31.12.2022).

64. White Paper on Intercultural Dialogue. Living Together As Equals in Dignity. URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (дата звернення: 31.12.2022).

65. Who are the Chinese Diaspora in Ukraine? 2022. URL: <https://www.theworldofchinese.com/2022/03/who-are-the-chinese-diaspora-inukraine/> (дата звернення: 25.02.2023).

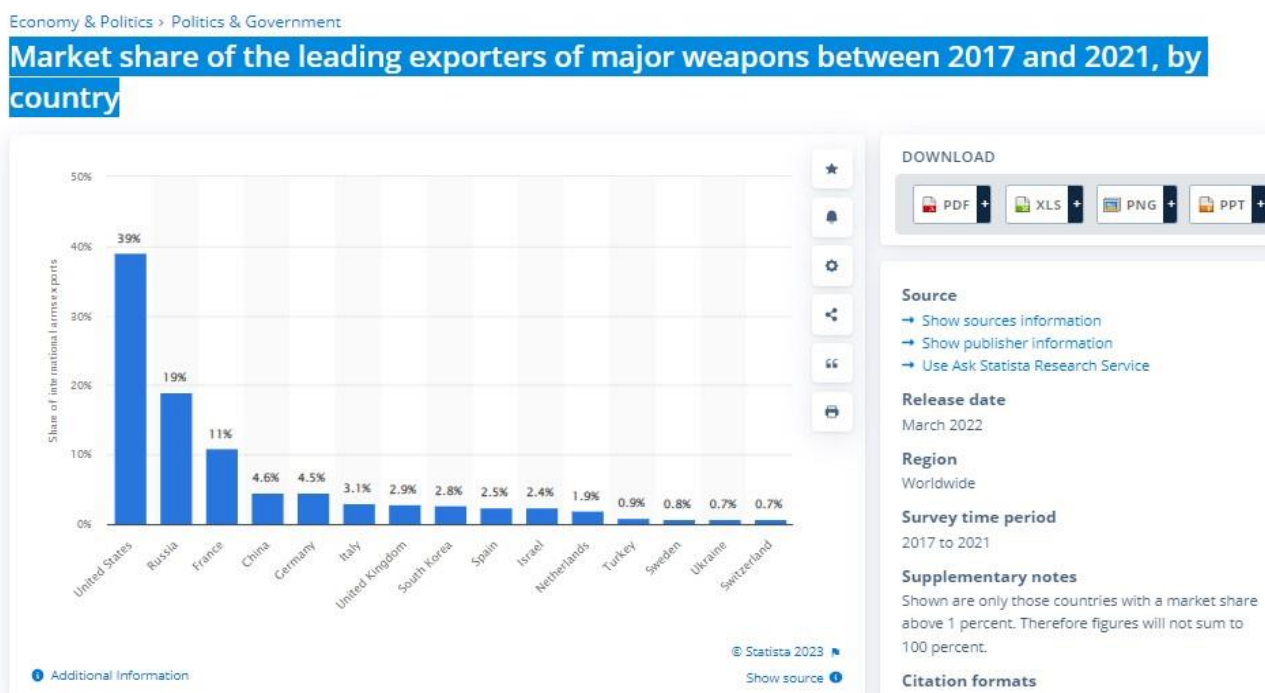

66.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ринкова частка провідних експортерів основних видів зброї в період з 2017 по 2021 роки за країнами

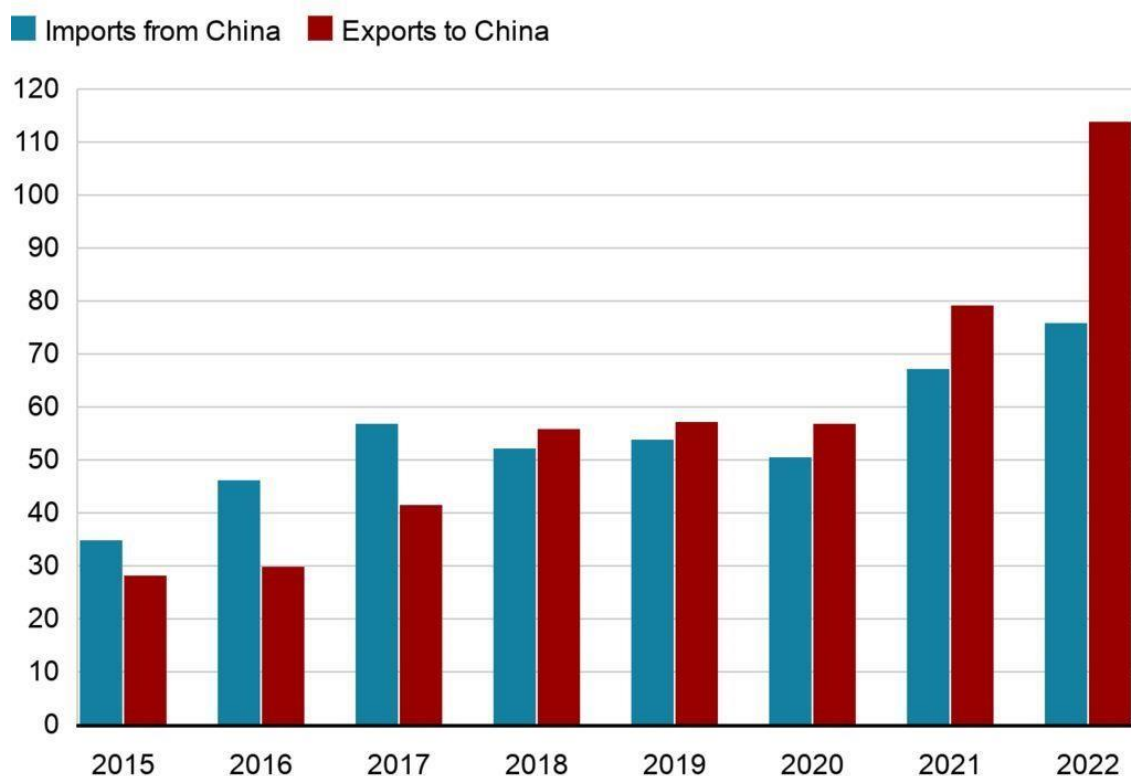
Джерело: [48].

Додаток Б

Зростання російської торгівлі із Китаєм

Russia's growing trade with China

in US\$bn

Source: Chinese customs data

BBC

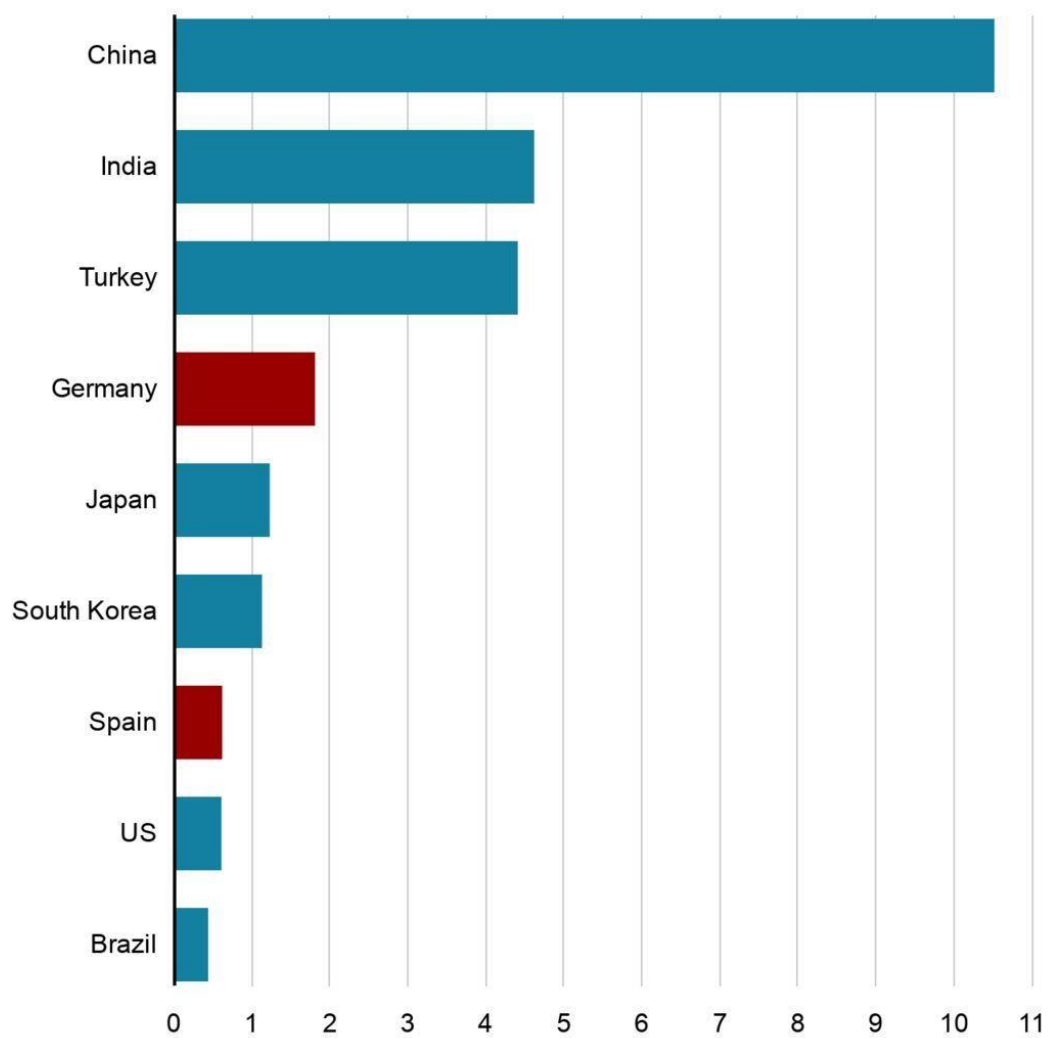
Джерело: [36].

Додаток В

Китай – найбільша destinations російського експорту у 2022 році

Russia's biggest export destinations

US\$bn in November 2022

*EU members in red

Source: The Observatory of Economic Complexity

BBC

Джерело: [36].